

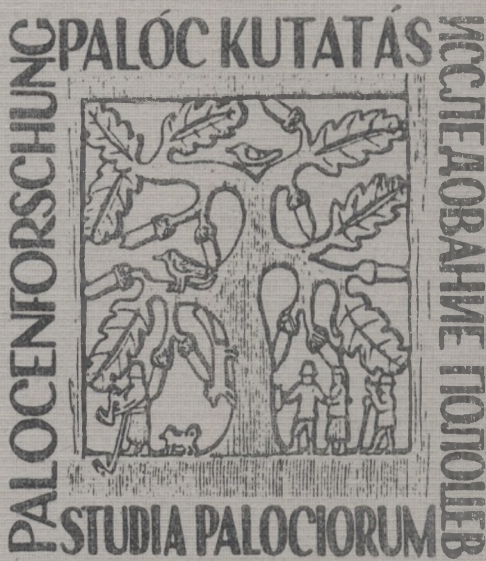
MD
39.026

Henkey Gyula—Kalmár Sándor:

HEVES MEGYEI PALÓCOK
ETNIKAI EMBERTANI
VIZSGÁLATA

Országos Széchényi Könyvtár

Eger, 1979

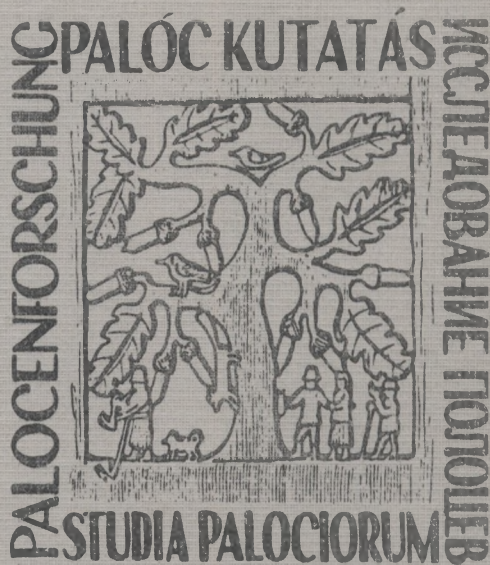
Tematikus és lokális monográfiák IV.

Henkey Gyula—Kalmár Sándor:

HEVES MEGYEI PALÓCOK
ETNIKAI EMBERTANI
VIZSGÁLATA

Országos Széchényi Könyvtár

Eger, 1979

P A L Ó C K U T A T Á S

Tematikus és lokális monográfiák IV.

HENKEY GYULA - KALMÁR SÁNDOR

HEVES MEGYEI PALÓCOK ETNIKAI EMBERTANI VIZSGÁLATA

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Kézirat gyanánt

E G E R

1979

Szerkesztő: Bakó Ferenc

Lektor: Gyenis Gyula

ISSN

0133-0198

ISBN

965 01 2500 2

MD 39.026

1980

Felelős kiadó: Bakó Ferenc

Készült a Heves megyei Tanács Házinyomdájában 400 példányban.

557/1979.

HEVES MEGYEI PALÓCOK ETNIKAI EMBERTANI VIZSGÁLATA

A. Vizsgálati körülmények. Anyag és módszer.

1972 és 1978 között a szerzők egyike etnikai embertani vizsgálatokat végzett Heves megyében, az egri muzeum által kijelölt kutató pontokon. Tizenkét községben összesen 2218 felnőtt személyt vizsgált meg az alábbi részletezés szerint:

	Férfiak	Nők	
Pétervására	100	118	/palóc centrum/
Mátraderecske	71	94	" "
Bodony	55	80	" "
Egerbocs	46	80	" "
Mikófalva	65	55	" "
Felsőtárkány	126	151	" "
Szilvásvár	111	109	/keleti perem/
Bükkszék	50	60	/szlovákokkal kevert pal./
Domoszló	95	107	" " "
Gyöngyöspata	158	144	/déli perem/
Nagyréde	53	57	" "
Boldog	123	110	" "
Összesen:	1053	1165	

A vizsgálatokra Egerbocson a községi tanács által az őslakosok részére kiküldött és az időpontot is megjelölő felkérő levél alapján, a többi községben pedig a tudószerések alkalmával került sor. A szerzők egyike azon önként jelentkező 24-60 éveseket vizsgálta, akiknek apai és anyai családneve szerepelt az 1828. évi községi összeírásban. Az 1828. évi névjegyzékeket az egri muzeum gyűjtötte ki. Vizsgálat után az összesítés "a palóc centrum" és "az egyéb palócok" csoportosításban történt. Az utóbbiba a keleti és a déli perem községei, valamint azok a népességek kerültek, amelyeknél a szlovák eredetű családnevek apai és anyai ágon 1828-ban az összeírás során és a vizsgáltak között is több, mint 10 %-ot tettek ki /utóbbiaknál az 1. oldalon megadott felsorolásban "szlovákokkal kevert palócok" megjelölés szerepel/.

A felvétel és feldolgozás módszere

Martin /Martin - Saller 1957-66/ technikájával az alábbi méreteket vettük fel: testmagasság, ülőmagasság, fejhossz, fej-szélesség, homlokszélesség, járomivszélesség, morfológiai arc-magasság, állkapocsszöglet-szélesség, orrmagasság és orrszélesség. Pétervásárán és Mátraderesken a vizsgálati helyiség alacsony volta miatt az antropométer az ülőmagasság mérésekor a mennyezetbe ütközött, így e községekben e méret felvételére nem kerülhetett sor. A morfológiai jellegek felvételét Martin /Martin - Saller 1957-66/ és Weninger /1940/ előírásai szerint végeztük. Az anyag statisztikai jellemzésére az alábbi paramétereket adjuk meg: esetszám $/N/$, aritmetikai átlag $/M/$, variancia $/s^2/$, szórás $/s/$, terjedelem $/V/$ és a Howells-féle szigma ráció /Thoma 1957/.

B. A Heves megyei palócok szomatológiája

A népességre vonatkozó alapadatokat az 1-13. táblázatokban adjuk meg. A vizsgált népességre embertani szempontból az alábbiak a jellemzők:

Testmagasság

A testmagasság átlaga a palóc centrumban és az egyéb palócoknál mindkét nemnél "nagyközepes". A palóc centrumban a termet mind férfiaknál, mind nőknél eléggé jelentősen magasabb. Ha községenként vizsgáljuk a testmagasság átlagát, úgy a mátradereskei és a bodonyi férfiaknál, valamint a mikófalvi és a pétervásári nőknél a legnagyobb, a bükkszékieknél és a nagyrédeieknél pedig mindkét nemnél a legkisebb. Ha összehasonlítjuk a Heves és a Nógrád megyei palócok /Henkey - Kalmár 1976/ termetét, a hevesiek mindkét nemnél igen kis mértékben magasabbak.

Ülőmagasság

Az ülőmagasság mindkét nemnél kissé nagyobb a palóc centrumban, mint az egyéb palócoknál. E téren a Heves és a Nógrád megyei palócok között alig van eltérés.

Fejhossz

A Heves megyei palócok feje mindkét nemnél a "hosszu" kategóriába esik. A Heves megyei palócok e méret szempontjából kevésbé egyöntetűek, a nagyrédei, a bükkszéki és a mátraderecskei férfiak feje eléggé számottevően rövidebb, a mikófalvi nőké pedig hosszabb az átlagnál. A Heves megyei és a Nógrád megyei palócok átlagai mindkét nemnél teljesen megegyezők.

Fejszélesség

A Heves megyei palócok feje mindkét nemnél "széles". A palóc centrum átlaga mind férfiaknál, mind nőknél kissé fokozottabban széles. A Heves és a Nógrád megyei palócok mindkét nemnél közel állnak egymáshoz.

Homlokszélesség

Nógrád megyéhez hasonlóan Heves megyében is mindkét nemnél a palóc centrumhoz sorolt népességeknél kissé fokozottabban széles a homlok. A Heves és a Nógrád megyei palócok átlagai között nincs jelentősebb eltérés, férfiaknál a nógrádiak, nőknél a hevesiek mérete kissé nagyobb.

Járomivszélesség

Hasonlóan, mint Nógrádban, Hevesben is mindkét nemnél a palóc centrumban szélesebb a járomiv. A Heves és a Nógrád megyei átlagok e téren is csaknem teljesen azonosak.

Morfológiai arcmagasság

Nógrád megyével egyezően, Hevesben is a palóc centrum népességeinél mindkét nemnél kissé nagyobb a morfológiai arcmagasság. A hevesi és a nógrádi átlagok közel állnak egymáshoz.

Állkapocsszöglet-szélesség

E méret tekintetében fordított a helyzet, mint Nógrádban. Heves megyében ugyanis mind a férfiaknál, mind a nőknél a palóc centrumban szélesebb kis mértékben az állkapocsszöglet. A hevesi és a nógrádi palóc átlagok szinte teljesen megegyeznek.

Orrmagasság

Nógrád megyéhez hasonlóan, Hevesben is kissé nagyobb az átlag a palóc centrumban. A két megye palócainak átlagai e téren is mindkét nemnél csaknem teljesen azonosak.

Orrszélesség

Az orrszélesség átlaga tekintetében sincs említésre méltó eltérés a palóc centrum és az egyéb palócok között, de az egyéb palócok orra mind férfiaknál, mind nőknél kissé keskenyebb. A Heves és a Nógrád megyei palócok orrszélessége mindkét nemnél szinte teljesen megegyező.

Fejjelző

A Heves megyei palócok fejjelzője mindkét nemnél brachycephal/rövid/, közel a hyperbrachycephalia /tulrövidfejűség/ határához. Hasonlóan, mint Nógrád megyében, a fejjelző a Heves megyei palócoknál is a centrumban kissé fokozottabb mértékben rövid. A Heves és a Nógrád megyei palóc átlagok a fejjelző tekintetében is igen közel állnak egymáshoz.

Arcjelző

A Heves megyei palócoknál az arcjelző mindkét nemnél euryprosop /alacsony/. A Nógrád megyéhez hasonlóan az arcjelző itt is a centrumban kissé fokozottabb mértékben alacsony. A Heves és a Nógrád megyei palócok arcjelzője férfiaknál teljesen megegyező és nőknél is csak igen jelentéktelen az eltérés.

Orrjelző

Az orrjelző átlaga mindkét nemnél leptorrhin /keskeny/. A centrumban az orrjelző kisebb mértékben keskeny, ami a nagyobb orrszélesség következménye. A Nógrád és a Heves megyei palócok átlaga között mindkét nemnél csaknem teljes az egyezés.

Student-féle t-próba

A t-próba tekintetében a Heves megyei palóc centrum és a Heves megyei egyéb palócok átlaga között férfiaknál 6, nőknél 5 jelleg tekintetében észlelhető erősen szignifikáns /erősen jelentős/, továbbá férfiaknál 1, nőknél pedig 3 jelleg tekintetében szignifikáns /jelentős/ eltérés.

A hevesi és a nógrádi palóc centrumok között az eltérés férfiagnál csak 1 jelleggel kapcsolatban szignifikáns, nőknél pedig 1-1 jelleg tekintetében erősen szignifikáns, illetve szignifikáns.

A hevesi és a nógrádi összes palócok között férfiaknál 3, nőknél 1 jellegnél mutatható ki szignifikáns eltérés.

A t-próba értékei szerint tehát a jellegek túlnyomó többsége tekintetében az átlagok között nincs szignifikáns eltérés a két palóc centrum és a két megye összes palóc népességei tekintetében, a Heves megyei palóc centrum és a Heves megyei egyéb palócok között viszont a jellegek többsége tekintetében mindkét nemnél jelentős eltérés mutatható ki.

Snedecor-féle F-próba

A varianciák tekintetében a hevesi palóc centrum és a hevesi egyéb palócok között férfiaknál 2, nőknél 4 jellegnél van szignifikáns eltérés.

A két palóc centrum varianciái között férfiaknál 4 jellegnél tapasztalható szignifikáns, 1-nél pedig erősen szignifikáns eltérés, míg nőknél mindössze 1 jellegnél észlelhető szignifikáns eltérés.

A két megye összes palócainak varianciái vonatkozásában férfiaknál 2, illetve 3, nőknél 2, illetve 1 jellegnél mutatható ki szignifikáns és erősen szignifikáns eltérés.

A fentieknek megfelelően tehát a jellegek varianciái között döntő többségében nincs eltérés, ami az összehasonlított csoportok aránylag homogén jellegére utal. Megjegyezzük azonban, hogy az egyöntetűség a hevesi és a nógrádi összes palócok között a legkisebb arányu.

A fej és az arc főbb morfológiai jellegei

A járomcsont testének helyzete

A Heves megyei palócok többségére mindkét nemnél az előreálló járomcsont a jellemző, ami a palóc centrumban még kisebb fokozottabb mértékben észlelhető. Az előreálló járomcsont gyakorisága a mátraderecskei, az egerbocsi és a gyöngyöspatai férfiaknál, valamint a pétervásári és a bodonyi nőknél a 75 %-ot is meghaladja. A hevesi és a nógrádi palóc nők tekinte-

tében a megoszlás teljesen megegyező, férfiaknál viszont Hevesben kissé kevesebb az előreálló és kissé több a lekerekített és az előre hegyesedő járomcsont előfordulása.

Orralap formája

A hevesi palócok tulnyomó többségénél mindkét nemnél az orralap formája "közepes". A centrumban a közepes orralap előfordulása még nagyobb arányu. A mátraderecskei, a bükkszéki és a gyöngyöspatai férfiaknál, valamint a mátraderecskei és a mikófalvi nőknél a "keskeny" orralap gyakorisága is eléggé jelentős. A hevesi és a nógrádi palócok e jelleg megoszlása tekintetében is igen közel állnak egymáshoz.

Állmagasság

A Heves megyei palócok tulnyomó többségének álla mind férfiaknál, mind nőknél "középmagas". A mikófalvi, egerbocsi, bonyi és bükkszéki férfiaknál, valamint a mikófalvi nőknél a magas, a felsőtárkányi és a nagyrédei férfiaknál, valamint a felsőtárkányi és a boldogi nőknél pedig az alacsony áll előfordulása is említésre méltó. Nőknél a centrum és az egyéb palócok között alig van eltérés, míg az egyéb palóc férfiaknál az alacsony áll kissé gyakrabban, a magas pedig ritkábban észlelhető. A hevesi és a nógrádi palócok e jellegének megoszlása csaknem teljesen megegyező.

Gonion táj fejlettsége

A hevesi palócokra - különösen a férfiakra - elsősorban a közepesen fejlett gonion táj a jellemző, de a mátraderecskei férfiaknál a kiugró, a szilvászvárad, mikófalvi és a boldogi nőknél pedig a gyengén fejlett gonion táj is gyakori. Az egyéb palócoknál fordított a helyzet, mint Nógrád megyében. Ugyanis a hevesi egyéb palócoknál mindkét nemnél ritkábban észlelhető a kiugró és gyakrabban a gyengén fejlett gonion táj. Bár a hevesi és a nógrádi palócok között e téren sincs lényeges különbség, de Heves megyében a gyengén fejlett gonion táj kissé gyakoribb, elsősorban az egyéb palócoknál.

Homlokprofil

A Heves megyében vizsgált palócok tulnyomó többségénél a homlok meredek. A hátrahajló forma a boldogi és a domoszlói férfiaknál, az előre domborodó pedig a felsőtárkányi és a nagyrédei nőknél említésre méltó. A centrum és az egyéb palócok e téren is közel állnak egymáshoz. E jelleg megoszlása a hevesi és a nógrádi palócoknál csaknem teljesen megegyező, míg a Heves megyei nőknél kissé ritkább az előre domborodó forma.

Orrhát profilja

A hevesi palócoknál e jelleg megoszlásának sorrendje férfiaknál egyenes, konvex, konkáv, nőknél egyenes, konkáv, konvex. A centrum és az egyéb palócok férfiai közel állnak egymáshoz, míg az egyéb palóc nőknél gyakoribb a konkáv és ritkább a konvex orr. A mátraderecskei és a gyöngyöspatai férfiaknál a konvex orr előfordulása az átlaghoz képest számottevően nagyobb. Az orrhát profiljának megoszlása a Heves és a Nógrád megyei palócoknál mind a férfiaknál, mind a nőknél csaknem teljesen azonos.

Orrhát kiemelkedése

E tekintetben a Heves megyei palócok egységesek, a közepesen kiemelkedő orrhát mindkét nemnél 80 % felett van, a centrum és az egyéb palócok megoszlása is csaknem teljesen azonos. Az átlagtól leginkább a mátraderecskei férfiak térnek el, akiknél az erősen kiemelkedő orrhát előfordulása is jelentős. Az orrhát kiemelkedésének megoszlása a Heves és a Nógrád megyei palócoknál hasonló, de a hevesieknél mind férfiaknál, mind nőknél minimális mértékben nagyobb az erősen kiemelkedő orrhát gyakorisága.

Tarkó profilja

A Heves megyei palócoknál a tulnyomó többség tarkója mindkét nemnél enyhén domboru. Bár a centrum és az egyéb palócok megoszlása közel áll egymáshoz, az egyéb palócoknál mégis mind férfiaknál, mind nőknél kissé gyakrabban észlelhető az erősen domboru tarkó. Egyes községek megoszlása eléggé eltér az átlagtól, a nagyrédei, a bükszéki, mikófalvi és mátraderecskei

férfiaknál a meredek, a szilvásváradi és a mikófalvi nőknél pedig az erősen domboru tarkó gyakorisága is számottevő. A Heves és a Nógrád megyei palócok megoszlása közel áll egymáshoz.

Szemszin

A szemszin a kevésbé egyöntetű jellegek közé tartozik. Bár a centrumban és az egyéb palócoknál is férfiaknál barna, világos, kevert, nőknél barna, kevert, világos a sorrend, de a centrumban mindkét nemnél emelkedik a barna szeműek aránya, a világos és a kevert szeműeké pedig csökken. Mátraderecskén, Pétervásáran és az egerbocsi férfiaknál feltűnően nagy a barna, boldogi férfiaknál pedig a világos szemszin előfordulása. A hevesi és a nógrádi palócok szemszinének megoszlása mind férfiaknál, mind nőknél alig különbözik.

Hajszin

A hajszin a hevesi palócoknál is a legeggyöntetűbb jellegek közé tartozik, a barna és a fekete hajszin együttes gyakorisága mindkét nemnél az összes vizsgált közösségekben 95 % felett van, kivéve a bükkszéki nőket, de ezeknél is 93,3 %. A bodonyi és a mikófalvi férfiaknál, valamint a szilvásváradi és a nagyrédei nőknél kizárólag barna és fekete hajszinárnyalatok fordultak elő. A barna-fekete hajszin gyakorisága a centrumban kissé fokozottabb. A Heves és a Nógrád megyei palócok hajszinének megoszlása csaknem teljesen azonos. Vizsgálataink szerint a palóc 24-60 évesek hazánk egyik legsötétebb haju népességét képezik.

C. A népesség taxonómiai összetétele

A jellegek variációja

A vizsgált férfiak kilenc méretével és három jelzőjével kapcsolatban kiszámítottuk a meghatározható szigma rációkat, vagyis a jellegek szórását az egész emberi faj megfelelő szórásának százalékában fejeztük ki /Thoma 1957/. A kapott értékek a 26. táblázatban láthatók. A méretek és a jelzők átlagos szigma rációi szerint a Heves megyei palócok eléggé homogének. A centrum és az egyéb palócok között alig van különbség, a

fejjelző szempontjából azonban a centrum fokozott mértékben egységes. Ha a szigma ráció eredményeit községenként külön is vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a legalacsonyabb értékek a centrumhoz tartozó Egerbocson és Pétervásárán adódtak, ahol a méretek átlagos szigma rációja 80.01, illetve 89.59, az indexeké pedig 75.05 és 87.60. Hasonlóan alacsony értékeket eddig Közép-Magyarországon csak a szintén a palóc centrumhoz tartozó Nógrád megyei mátramindszentieknél kaptunk. A hevesi és a nógrádi palócok között e téren sincs lényeges különbség, a Nógrád megyeiek azonban kissé még fokozottabban egységesek.

A taxonómiai elemzés eredményei

A taxonómiai elemzést Lipták Pál módszerének /1962/ kisebb módosításával végeztük el /Henkey 1978, 1978a/. Az eredményt a 27. táblázatban adjuk meg. A Heves megyei palócok között négy típusnak, a turanidnak, a pamirinak, a keletbaltinak és a dinárinak van nagyobb szerepe a népesség összetételében. A fényképtáblákon bemutatott egyének embertani jellemzői a 28. táblázatban láthatók. Gyöngyöspatával és Mátraderesckével kapcsolatban már jelent meg feldolgozás /Henkey 1975/, ezért a már megjelent képeket nem közöljük újra, viszont az egyes jellegzetes gyöngyöspatai és mátraderesckei személyek képeinek sorszáma e fejezetben hivatkozunk.

A turanidok között a Heves megyei palócok között is az alföldi változat a leggyakoribb. E változatra általában a nagyközepes vagy magas termet, az enyhén hosszú, széles-igen széles, brachy-hyperbrachycephal fej, a széles-igen széles, közép magas, euryprosop arc, az enyhén lapos járomcsont, a meredek homlok, az arc síkjából közepesen kiemelkedő, egyenes orrhát, enyhén domboru tarkó, barna-fekete haj és barna vagy zöldes szemszín a jellemző. Lipták ezt a változatot 1962 óta a cromagnoid-C taxonba sorolja /Lipták 1962/, míg mi e téren továbbra is a Bartucz álláspontot követjük /Bartucz 1938/. Az alföldi változat legjellegzetesebb képviselőit a 9-14. képeken mutatjuk be, ezen kívül a gyöngyöspatai 3. és a mátraderesckei 29., 30. és 33. képen is igen tipikus képviselői láthatók. Bár e változat többségére a közép magas áll a jellemző, de hazánkban, így a hevesi palócok között is eléggé gyakori a közepesnél alacso-

nyabb áll /15., 16., 18. képek/, sőt előfordul az enyhén alacsony áll is /17. kép/. Ez összhangban van azzal, hogy Lipták szerint a turanidok állmagassága változó, gyakran alacsony /Lipták 1955/. E változatnál kb. 5 %-ban fordul elő a közepesnél magasabb áll, melyhez mesoprosopia is járul /19. kép/, ami a bulgáriai tatár turanid-turanoidok között lényegesen gyakoribb /Henkey 1972/. Az alföldi változatnak igen jellegzetes formája látható a 73. képen is, de az orrhát a közepesnél erősebben kiemelkedő. Bartucz a hasonló, szerintünk tulnyomóan turanoid egyéneket is tipikus alföldiként mutatja be, például a "Magyar ember" című munka 42o. oldalán /Bartucz 1938/. A turanid típusnak erősen mongoloid jellegű változata a Heves megyei palócok között is ritkán észlelhető /1. kép/, a turanid középtípus már kissé gyakoribb /2., 3. és a gyöngyöspatai 2. kép/. A turanid típus erősen andronovói jellegű változata eléggé gyakori /4-8. képek/. Ez a változat közel áll az alföldihez, de a termet kifejezetten magas, a fej méretei, valamint a járomiv és az állkapocsszeglet még szélesebb, a járomcsont teste nagyobb, frontálisan lapultabb, a gonion táj, a glabella és a csontos szemöldökiv erősebben fejlett, az orrhát viszont gyakran a közepesnél gyengébben kiemelkedő. A 8. képen látható férfinél a széles és a közepesnél erősebben kiemelkedő orrhát az eltérő jellegek. Gyakori a turano-pamiri forma is /22-27., Gyöngyöspata 8-lo, Mátraderecske 36,37. képek/. Az 1978-ban megjelent közép-magyarországi taxonómiai összefoglaló hiányossága, hogy a képanyag csökkentése miatt nem mutatja be a turanid típusnak legalább az elő-ázsiaival a dinárral és a keletbaltival kevert formáját. Ezt a hiányosságot szeretnénk most részben pótolni a két utóbbi /76-78., illetve 75. kép/ és a palócok között szintén eléggé gyakori turanid lapponoid keveredés bemutatásával /79. kép/. /A turanid + elő-ázsiai keveredés a palócok között igen ritkán észlelhető, így ez a Kalocsa környéki összefoglalóban - Henkey 1979 - a 73-75. képeken lesz látható./ A Heves megyei palócok között előfordulás szempontjából első helyen álló turanid típus - hasonlóan, mint Nógrád megyében - itt is a palóc centrumban fokozottabban gyakori és Pétervására az egyik országos előfordulási gócpontja 42.7 %-os előfordulással, amelyhez közeli értékek eddig csak a Kalocsa melletti Drágszéles és Szakmáron adódtak /Henkey 1979/.

Előfordulás szempontjából a második helyen a pamiri típus áll. E típusra általában a nagyközepes termet, a középhosszu vagy rövid, széles-középszéles, hyperbrachy-brachycephal fej, az enyhén széles-középszéles, középmagas, meso-leptoprosop arc, meredek homlok, az arc síkjából a közepesnél kissé erősebben kiemelkedő, enyhén konvex vagy egyenes orr, befelé és lefelé görbülő orrcsucs, lambdoid lapultság, sötét hajszin és barna vagy zöldes szemszin a jellemző. A pamiri típus jellegzetes formája /37-42., Gyöngyöspata 14-16/ azonban a Heves megyei palócok között is ritkábban fordul elő, mint a pamiro-turanid átmeneti alak /28-36., Gyöngyöspata 11-13, Mátradercske 38,39/. A turanid jellegek elsősorban a fej nagyobb méreteiben, az arc és az állkapocsszöglet nagyobb szélességében és a járomcsont enyhe lapultságában nyilvánulnak meg. A 28., 29. és a mátradercskei 38. képen bemutatott személyek szerintünk a pamiro-turanid átmeneti lépcsőnek azt a fokát képezik, amely turano-pamirinak is minősíthető lett volna. Azért döntöttünk mégis a pamiro-turanid meghatározás mellett, mert a nagyobb magyarországi előfordulás miatt a turanid jellegeket könnyebben ismerjük fel. A pamiro-armenoid forma /44. kép/ ritkábban észlelhető, mint az Alföldön. Részünkre a legnehezebb feladatot a pamiri + dinári kevert forma /83., Mátradercske 40. kép/ elkülönítése és ezen belül a tulnyomó jellegek meghatározása volt. A pamiri + keletbalti keveredés nagyobb mérvű észlelésére először a palócföldi vizsgálatok keretében volt lehetőség /80, 81. kép/. A pamiri probléma tanulmányozása egyébként is a palóckutatás egyik kulcskérdésének látszik, mert a pamiri jellegek gyakorisága Közép-Magyarországon a szerzők egyikének vizsgálatai szerint a Palócföldön a legnagyobb arányu. A pamiri típust hazánkban először Lipták határozta meg /1953/ honfoglaló magyar koponyákon, majd részletes leírást közölt összefoglaló jellegű műveiben /Lipták 1954, 1955, 1958/ és kimutatta, hogy a honfoglalók között ez a típus a turanid után a második helyen áll. Nagy számban észlelték ezt a típust Nemeskéri János és Gáspárdy Géza is az üllői honfoglaló magyar temetőben, egyben rámutattak a 41.13 %-ban meghatározott turanid és a 21.43 %-ban kimutatott pamiri típus nagyfoku összefonódására /Nemeskéri-Gáspárdy 1954/.

E téren 1969-ben további előrelépést jelentett a történeti embertan vonalán Lipták nagydoktori disszertációja, mely azonban egyelőre csak kéziratban olvasható az MTA adattárában. E disszertációban Lipták a pamiri és a pamiri + x mellett már pamiro-turanidnak és pamiro-armenoidnak nevezett formákat is elhatárolt. Ha a Lipták által vizsgált honfoglaló magyar koponyáknak végleges, egyedi taxonómiai elemzése megjelenik, mód lesz a pamiri méretátlagok kiszámítására. A tulnyomónak minősített jellegek alapján végzett méretátlag számításoknak ugyanis éppen a pamiri típus esetében legkisebb a jelentősége, mert ha pl. a közép-magyarországi összefoglalóban /Henkey 1978/ közölt egyéni méretek alapján valaki kiszámítja a pamiro-turanidok és a pamiriak átlagait, megállapíthatja, hogy a pamiro-turanidok méretek szempontjából a turanid-turanoidokhoz állnak közel, a pamiriaktól és a pamiro-armenoidoktól pedig igen jelentős mértékben eltérnek. A három csoport összevonása esetén a pamiro-turanidok tulsulya miatt olyan átlagok jönnek ki, melyek éppen a pamiri típusra nem jellemzők. A fentieknek a palóckutatás szempontjából azért van rendkívüli jelentősége, mert az eddigi közép-magyarországi vizsgálatok szerint 19 népességnél haladja meg a pamiri típus aránya a 14 %-ot és ezek közül 15 esik a palócokra, 2 Bács-Kiskun megyére /Érsekcsanád, Fajsz/ és 2 Szolnok megyére /Jászboldogháza, Turkeve/. E vizsgálatokat mind a szerzők egyike végezte. A pamiri típus gyakorisága bár Heves megyében is a palóc centrumban növekszik, de nem olyan arányban, mint a turanid, leggyakoribb Mátradereszkén /20.6 %/. Érdekes, hogy a pamiri típus aránya a szlovák származásuakkal kevert palócoknál /Domoszló, Bükkszék/ is meghaladja a Heves megyei palóc átlagot. Ugyanezt tapasztaltuk a Nógrád megyei Bárnán is /Henkey-Kalmár 1976/, ahol szintén jelentős mértékben fordulnak elő szlovák hangzásu családnevek.

A keletbalti típus klasszikus formája /kisközepes-közepes termet, enyhén hosszú, széles, brachycephal fej, széles, alacsony, euryprosop arc, az arc síkjából a közepesnél gyengébben kiemelkedő, konkáv orr, felálló orrcsucs, kiugró gonion táj, világos szemszín és sötétszőke hajszín/ a hevesi palócoknál jól elkülöníthető /49-53. kép/, a gyakrabban ismétlődő eltérő jellegek a világosbarna, barna haj és a nagyközepes, magas ter-

met. A klasszikus keletbaltival kb. azonos arányban fordul elő az erősen lapponoid jellegű forma /55-56. és Mátraderecske 46. kép/. Ezeknél az arc és az orrmagasság, valamint az áll fokozottabban alacsony, a homlok gyakran előre domborodó, az orrhát az arc síkjából még kevésbé kiálló, a hajszin pedig szinte kivétel nélkül barna. Említésre méltó az erősen cromagnoid jellegű alak gyakorisága is, bár kissé ritkábban észlelhető, mint a nógrádi palócoknál. Az 58. képen bemutatott férfi jól képviseli ezt a formát, de a haja sötétbarna. Kisebb számban észlelhető a mongoloiddal kevert forma /57. kép/, az északival kevert alak pedig a vizsgáltaknak csak 0,05 %-át teszi ki. A keletbalti típus aránya a centrumban csökken, a déli perem felé, valamint a szlovák származásuakkal kevert palócoknál /Domoszló, Bükkszék/ viszont emelkedik.

A klasszikus dinári típus jellegei /magas vagy igen magas termet, középhosszu, széles, hyperbrachycephal fej, enyhén széles-középszéles, magas-igen magas, leptoprosop arc, férfiaknál félmeredek, nőknél meredek homlok, erősen kiemelkedő, konvex orr, magas áll, lapos-meredek tarkó és sötét hajszin/ a Heves megyei palócoknál is csak ritkán észlelhetők /46. és Gyöngyöspata 17. kép/. A szerzők egyike a Duna-Tisza közti magyarokkal kapcsolatban már megemlékezett azokról a tulnyomóan dinaroid formákról, melyeknél a fej méretei nagyobbak, a járomiv kifejezetten széles, az arc és az áll kevésbé magas és a járomcsont teste is leginkább enyhén lapult /Henkey 1973/. E tulnyomóan dinaroid formák jelentősége a palócoknál még fokozottabb, a többségnél turanid /85., 87. kép/, illetve keletbalti /89. kép/ keveredés észlelhető. A dinári jellegek aránya - hasonlóan, mint a többi palócoknál - Heves megyében is erősen változó, előfordulása a centrumban Mátraderecskén, az egyéb palócoknál pedig Gyöngyöspatán jelentős.

A ritkábban előforduló taxonok közül először a lapponoidokat említjük /61-63. kép/. A Heves megyei lapponoidoknál a termet átlagban kisközepes, a fej középhosszu, széles, hyperbrachy-brachycephal, az arc széles, alacsony, euryprosop, a homlok előre domborodó, a konkáv, rövid orr az arc síkjából gyengén vagy közepesnél gyengébben kiemelkedő, az orrszárny a subnasalehoz képest alul eredő, az áll alacsony, a hajszin

sötét, a szemszin barna vagy zöldes. A lapponoid jellegek a nőknél lényegesen gyakrabban észlelhetők. A lapponoidok gyakoriságát az alpival együtt adtuk meg. Ugyanis más típusokkal való keveredés esetén nem minden esetben határozható meg, hogy a lapponoid vagy az alpi jellegek tulsúlyára gondolhatunk-e, ezen felül a két típus között álló átmeneti alakokkal is találkozhatunk. A lapponoid és az alpi típus elhatárolása azért nehéz, mert egymáshoz közeli jellegegyüttesekről van szó, amire már a Nógrád megyei összefoglalóban utaltunk /Henkey-Kalmár 1976/. A palócok között az alpi - lapponoid csoporton belül az előbbi és az utóbbi aránya kb. 45-45 %, lo %-ot pedig az egyelőre átmenetinek minősített alakok tesznek ki. Ilyen átmeneti formát mutattunk be - bár alpi megjelöléssel - a Nógrád megyei összefoglaló /Henkey-Kalmár 1976/ 65. képével /a közölt kép mérete az arcmagassághoz képest kissé nagyobb a többi kép arányához képest, így enyhén az alpi típus javára torzít/. A lapponoidok előfordulása az egész vizsgált palóc területen eléggé arányos, az alpi pedig a peremek felé kissé emelkedik. Tekintettel arra, hogy az alpi és a lapponoid típus között csak fokozati eltérés van, itt csak a lapponoidoktól való kisebb különbségekre mutatunk rá, melyek a kissé magasabb, közepes-kisközepes termet, erősebb csontozat és izomzat, erős hizási hajlam, a fej és az arc méretei kissé nagyobbak, az áll magasabb, az orr az arc síkjából nem gyengén, hanem a közepesnél gyengébben kiemelkedő, a járomcsont teste fokozottabban lekerekített, az orrcimpák pedig inkább a subnasale vonalával egy magasságban erednek, mint azon alul. Az alpi típus aránya a palóc centrumban csökken, az egyéb palócok között viszont növekszik, de nem minden községben arányosan.

A többi ritkán előforduló típus közül az elő-ázsiai /armenoid/ gyakorisága Egerbocson és Mikófalván, az orientáloid Szilvásváradon, a mongoloid Nagyrédén és Mikófalván említésre méltó. A mongoloid jellegek lényegesen ritkábban észlelhetők a palócok között, mint ahogy Bartucz /1938/ becsülte, előfordulásuk Heves megyében még kisebb, mint Nógrádban. A mongoloid jellegek a centrumban ritkábban észlelhetők, mint az egyéb palócoknál.

A két legritkábban előforduló típus az ősi germánoknál és szlávoknál gyakori északi és cromagnoid. Tulnyomóan északi

tipusu férfit a 67. képen mutatunk be, a középszéles orrgyök, orrhát, orralap és a világosbarna hajszin az eltérő jellegek. Megjegyezzük, hogy a Palócföldön kontrollként vizsgált szlovák eredetű népessegek között még a fenti képen látható egyénél is lényegesen kevésbé jellegzetes, tulnyomóan északi jellegű személyeket vizsgáltunk. A palócföldi magyar és szlovák vizsgálata során a cromagnoid típus jellegei voltak a legnehezebben elkülöníthetők. A 69.képen az a férfi látható, akinél a tulnyomó cromagnoid jellegeket aránylag még a legbiztosabban ismerhettük fel. A kevésbé széles járomív, a mesoprosopia és a sötétbarna hajszin a legfeltűnőbb eltérő jellegek, viszont a kiugró gonion táj jól észlelhető volt nála.

D. A településtörténeti adatok és az embertani vizsgálatok eredményeinek összefüggései

Az embertani vizsgálatok eredményei arra utalnak, hogy a Palócföldet nagyrészt közép-ázsiai eredetű török elemek népesítették be. A palócokra elsősorban a turanid és a pamiri típus a jellemző, melyek gyakorisága megközelíti, sőt a palóc centrum egyes községeiben meg is haladja /Pétervására, Mátradereske, Egerbocs, Karancskeszi, Mátramindszent/ azt a százalékot, melyet Lipták /1958/ honfoglaló magyar koponyák vizsgálata alapján kimutatott, viszont a kunoknál a turanid és a pamiri típuson kívül gyakori elő-ázsiai /armenid/ és orientaloid jellegek /Henkey 1961, 1962/63, 1976, Henkey-Kalmár 1979a/ csak kisebb számban észlelhetők. A magyarság finnugor elemeivel kapcsolatba hozható típusok közül a Lipták /1958/ által a honfoglalók között 12.5 %-ban kimutatott urali /europoszibirid/ típus a 0.1 %-ot sem éri el, a 4 %-ban, illetve csak nyomokban kimutatott keletbalti és lapponoid típus előfordulása pedig a palóc centrumban 5.6, illetve 2.5 %. A keletbalti típus aránya azokban a községekben emelkedik nagyobb mértékben, melyekben a szlovák nevek gyakorisága az 1828. évi összeírás során és a vizsgáltak között meghaladta a 20 %-ot. E téren a vizsgált népessegek közül Mátraszőlős volt az egyetlen kivétel, ahol bár a szlovák családnevek csak 3 %-ban voltak kimutathatók, de a szlovák származásuakkal kevert palócokhoz hasonlóan a palóc centrumhoz viszonyítva a turanidok és a pamiriak ará-

nya alacsonyabb volt, gyakoribb volt a világos szemszín, a konkáv orrhát és a keletbalti típus előfordulása, ezen felül a lapponoid típus is aránylag nagy számban és jellegzetes formában volt észlelhető. Már az embertani vizsgálatok kezdetekor felmerült az igény a palóc centrum körülhatárolására nézve is. A vizsgálatokat irányító Bakó Ferenc és Barabás Jenő néprajzi adatok birtokában hozzávetőleg a Hollókő - Hasznos - Eger vonaltól északra eső területet sorolták a palóc centrumhoz, melyből a szerzők kihagyták azon vizsgált községeket, melyekben az 1820. évi összeírás során és a vizsgáltak között a szlovák eredetű családnevek gyakorisága meghaladja a 10 %-ot. Egyöntetű volt a vélemény a tekintetben, hogy a centrum az országhatáron túl, Rimaszombat, Fülek, Losonc irányában tovább folytatódik.

Már a palócföldi embertani vizsgálatok első eredményei arra utaltak, hogy szlovák, illetve szlovákokkal jelentős mértékben kevert palóc összehasonlító adatok nélkül nem lehet az embertani vizsgálatok eredményeiből reális következtetéseket levonni, ezért a szerzők egyikének előterjesztésére az egri múzeum engedélyezte az embertani vizsgálatok kiterjesztését a tulnyomóan szlovák eredetű Lucfalvára és Vácegresre, valamint az erős szlovák beolvadásról ismert Domoszlóra és Vanyarcra is. A lucfalvi és a domoszlói vizsgálatok befejezése után már utalás történt arra, hogy a szlovákokkal való keveredés nem befolyásolta lényegesebben a Palócföld embertani képét /Henkey 1977/. A vizsgálatok teljes befejezése után két palóc centrumbeli, két egyéb palóc, két szlovákokkal erősen kevert palóc és két tulnyomóan szlovák eredetű népességnél a 30. táblázat keretében mutatjuk ki a török, a finnugor, a szláv és az egyéb népekkel kapcsolatban hozható jellegegyütteseket. A keletbalti típus bontásánál finnugor és szláv formákra figyelembe vettük a Nemeskéri /1943/ által lefektetett alapelvet.

A két palóc centrumbeli népességnél a török népekre jellemző típusok előfordulása 50-59 %, a finnugor és a szláv népekkel kapcsolatba hozható jellegegyüttesek gyakorisága 2-5 %, illetve 1-5 %. A déli palócok közel állnak a palóc centrumbeli megoszláshoz, s bár Mátraszőlősen is relatív többségben vannak a török elemek, de ott már a finnugor jellegegyüttesek aránya is említésre méltó. A szlovákokkal erősen kevert palócok között

a török típusok aránya hasonló, mint a déli palócok átlaga, a finnugor jellegegyüttesek 2-3 %-kal, a szláv típusok és formák pedig csak 1-2 %-kal emelkednek. A török típusok gyakorisága a tulnyomóan szlováknak tartott két községben csökken ugyan, de mégis relativ többségben van, a finnugor és a szláv formák aránya pedig 1-2 %-kal, illetve 4-5 %-kal emelkedik a palóc átlaggal összevetve. Lucfalván a 18 % magyar családnéven felül 14 % egyéb, köztük nagyjából német nevek fordulnak elő, így lehetséges, hogy az északi és a cromagnoid típus nagyobb előfordulása a német beolvadás eredménye. A mai Magyarország területére a XVIII. század első felében költöző szlovákok részben magyar őslakosságra telepedtek rá, részben magyarokkal együtt érkeztek, így pl. a legnagyobb magyarországi szlovák településnek tartott Békéscsabán az újratelepítők között több a magyar, mint a szlovák eredetű családnév /Ember 1977/, azon községekben viszont ahová szórványként csak néhány szlovák család telepedett, ezek a környezettől új, magyar nevet is kaphattak.

A palóckutatás eredményei szükségessé teszik azt is, hogy röviden vázoljuk a vizsgált palócok és szlovákok tipológiai közelállásának valószínű okait:

1. A megmaradt avarkori népesség a magyar nyelvhatártól északra eső területeken elszlávosodott. Az avarok egy részének elszlávosodását már Györffy György /1959/ feltételezte, László Gyula /1970, 1970a, 1977/ és Zalotay /1957/ szerint az avarkori népesség jelentős részét a közép-ázsiai eredetű avar, onogur-bolgár /bolgár-török/ és szarmata elemek tették ki, előbbi a griffes-indás avar népesség részeként finnugor réteg beköltözését is bizonyítva látja a VII. század második felében.

2. Belitzky /1972/ magyar gyepűőrök letelepedését említi Zólyom vidékén, a Kiskárpátok nyugati lejtőjén, valamint Szepes és Sáros megyében, Györffy /1962/ besenyők és kunok beköltözéséről ír Garamszentbenedek, Aranyosmarót és Kistapolcsány környékére, Mályusz /1922/ szerint pedig a XII-XIV. században magyarok népesítették be a Turóc folyó völgyét. A IX-XIII. századi avar, onogur, magyar, besenyő és kun beolvadást valószínűsíti, hogy Kočka /1965/ 21 %-ban mutatja ki a turanid és az elő-ázsiai, 23 %-ban pedig az alpi-lapponoid jellegeket VIII/?/-

XIII. századi szlovák koponyákon. /Sajnos a lapponoidok arányát külön nem adja meg./

3. A törökök által tartósan elfoglalt magyarlakta területek népességének jelentős része a meg nem szállt vidékekre menekült, s mert északon a törökök csaknem az egész magyarok által lakott részeket uralták, a magyar menekülők zöme csak szlovákok által lakott területekre települhetett át. A régi Magyarország területén a paraszti családnevek csak a XVI. századtól kezdve kezdtek kialakulni, zömük a XVII. században keletkezett és a XVIII. században vált véglegessé. A szlovákok lakta területekre menekült magyarok megtanulták a szlovák nyelvet, jelentős részük az új környezetben szlovák hangzású nevet kaphatott, sőt a magyar eredetű családok egy része végleg el is szlovákosodott. A török alól felszabadult területekre északról beköltözőket és visszaköltözőket nemcsak a nép, hanem a helyi hatóságok is gyakran szlováknak tekintették. Feltehető, hogy az okiratok is tévesen emlitenek egyes Heves megyei telepéseket szlovákként. Soós /1955/ az alábbi, az 1910. és 1900. évi népszámlálási kiadványokban szinmagyarként szereplő alábbi községeket említi, mint ahonnan szlovákok települtek: Gömör megyéből Balogfalva, Feled, Felfalu, Iványi, Kelemér, Kerekgede, Rimaszécs, Serke, Nógrád megyéből Bárkány, Buják, Garáb, Kisterenye, Litke, Megyer.

A palócföldi embertani vizsgálatok során észlelhető volt, hogy a szlovák hangzású nevek növekedésével párhuzamosan emelkedett egyrészt a keletbalti típus, másrészt az ilyen népeségek többségénél az erősen kevert meghatározatlanok aránya is. Megfigyeltük viszont, hogy azon helységekből, ahová a szlovák eredetűek kizárólag a palóc nyelvterülettel érintkező, volt észak-gömöri és észak-nógrádi területekről érkeztek, az erősen keverték /x-szel jelöltek/ aránya még a palóc átlagnál is kisebb /pl. Vanyarc/, viszont Lucfalván feltűnően nagy. Ez összefüggésben lehet azzal, hogy Györffy szerint a déli és a középső szlovákoktól eltérően, az északi szlovákok kialakulásában Dél-Lengyelországból az Árpád-kor második felétől kezdve érkező telepéseknek jelentős szerepük volt /Györffy 1962/. A palóckutatás szempontjából a déli szlovákok közelebbi megismerése lenne a fontos, ezért a közeljövőben kívánatos lenne az embertani vizsgálatokat kiterjeszteni a Rimaszombat, Fü-

lek, Losonc környéki palóc és az e területtől közvetlenül északra élő szlovák autochton népeiségekre is.

A palóc centrum taxonómiai szempontból lényegesen egységesebb jellege bizonyára nagyrészt összefüggésben lehet azzal, hogy a török korban a népesség a Heves megye részben erdővel borított, északi vidékén lényegesen nagyobb számban maradt meg, mint a déli sik területen /Soós 1975/. Mikófalva és Mátraderecske - antropológiai kutatópontok - mai és középkori lakossága között a folytonosság kimutatható /Bakó 1965, 1978/. Gyöngyöspata, mely a török hódoltság alatt szultáni birtok volt, viszonylagos védettséget élvezett /Sugár 1966/, taxonómiai szempontból alig különbözik a palóc centrumtól, így feltelezhető, hogy eredetileg a déli palóc terület is egységesebb volt.

A palócföldi embertani vizsgálatok során tapasztalható volt az is, hogy a dombokkal, hegyekkel körülvett, kiszélesedő völgyek azok, amelyek területén a népesség leginkább megtartotta a törökös embertani jellegeket /pl. Pétervására, Karancskeszi, Karancsság/. Ennek oka egyrészt az lehet, hogy a honfoglaló magyarok is előszeretettel szállták meg a jól védhető, kiterjedtebb völgyeket, másrészt a török megszállás megszűnte után az északi Palócföld megmaradt lakossága is elsősorban ezeken a legtermékenyebb részeken tömörült.

I r o d a l o m

Bakó F. /1965/: Mikófalva. Adatok a magyar csűrös kertes települések ismeretéhez. Egri Múzeum III. évkönyve; 181-243.

Bakó F. /1978/: Településmód a népesség, a családszervezet történeti változásainak tükrében. Mátraderecske. Néprajzi tanulmányok. Tematikus és lokális monográfiák III., Eger; 3-24.

Bartucz L. /1938/: A magyar ember. Budapest.

Belitzky J. /1972/: Nógrád megye története 896-1849. Salgótarján.

Ember Gy. /1977/: Az újratelepülő Békés megye összeírásai 1715-1730. Békéscsaba.

Györffy Gy. /1959/: Tanulmányok a magyar állam eredetéről. Budapest.

Györffy Gy. /1962/: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza /I./ Akadémiai kiadó.

Henkey Gy. /1961/: Fülöpszállási kunok embertani vizsgálata. Népkutató Füzetek I/2, Kecskemét, 1-27.

Henkey Gy. /1962/63/: Szabadszállási kunok embertani vizsgálata. Népkutató Kör Évkönyve. Kecskemét, 13-28.

Henkey Gy. /1972/: Rusze-környéki tatárok embertani vizsgálata. Anthrop. Hung. 11; 137-164.

Henkey Gy. /1975/: Gyöngyöspata és Mátraderecske népességének etnikai embertani vizsgálata. Fol. Hist.-nat. Mus.matr. 3; 159-180.

Henkey Gy - Kalmár S. /1976/: Adatok Nógrád megye népességének etnikai embertani vizsgálatához. Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve 22; 183-243.

Henkey Gy. /1976a/: Karcag népességének etnikai embertani vizsgálata. Anthrop. Közl. 20; 105-125.

Henkey Gy. /1977/: A palócföldi embertani vizsgálatok eredményei. Palócföld 1977/2; 22-24.

Henkey Gy. /1978/: Etnikai embertani vizsgálatok taxonómiai eredményei Közép-Magyarországon. Cumania 5; 395-448.

Henkey Gy. /1978a/: A magyar etnikai embertani vizsgálatok problémái. Cumania 5; 455-458.

Henkey Gy. /1979/: Kalocsa és környéke népességének etnikai embertani vizsgálata. Cumania 6. kötetében megjelenés alatt.

Henkey Gy - Kalmár S. /1979a/: Turkeve népességének etnikai embertani vizsgálata /kézirat/.

Kočka W. /1965/: Archeologisch-antropologische Korrelationen zwischen Ungarn und Slawen im X-XII. Jh. Acta Arch. Hung. 17; 55-63.

László Gy. /1970/: Kérdések és feltevések a magyar honfoglalásról. Valóság 1970/1; 48-64.

László Gy. /1970a/: A kettős honfoglalásról. Arch. Ért. 97; 161-190.

László Gy. /1977/: Kovrát kagán fiainak történetéhez. /In: Magyar Őstörténeti tanulmányok - szerk: Bartha A., Czeglédy K., Róna-Tas A./; 225-230.

Lipták P. /1953/: La population de la région de Nógrád au moyen âge. Acta Ethn. Hung. 3; 289-338.

Lipták P. /1954/: An anthropological Survey of Magyar Prehistory. Acta Linguist. Hung. 1; 133-170.

Lipták P. /1955/: Zur Frage der anthropologischen Beziehungen zwischen dem mittleren Donaubecken und Mittelasien. Acta Orient. Hung. 5; 271-312.

Lipták P. /1962/: Homo sapiens - species collectiva. Anthrop. közl. 6: 17-27.

Martin R. - Saller K. /1957-66/: Lehrbuch der Anthropologie I-IV. Stuttgart.

Nemeskéri J. /1943/: Az embertan és a magyar Őstörténet. /In: Ligeti L. - szerk. - : A magyarság Őstörténete; 223-239.

Nemeskéri J. - Gáspárdy G. /1954/: Megjegyzések a magyar Őstörténet embertani vonatkozásaihoz. Az üllői és egri honfoglaláskori temetők embertani vizsgálata. Ann. Hist. -nat. Mus. Nat. Hung. 5; 485-526.

Mályus E. /1922/: Turóc megye kialakulása. Budapest. Budavári Tudományos Társulat kiadása.

Soós I. /1955/: Heves megye betelepülése a török hódoltság után. Eger.

Soós I. /1975/: Heves megye községei 1867-ig. Eger.

Sugár I. /1966/: Gyöngyöspata földrajzi nevei. Mátra Múzeum 9. sz. füzete.

Thoma A. /1957/: Folytonos eloszlású jellegek variációjának mérése. Anthropol. Közl. 4; 70-72.

Weninger J. /1940/: Die anthropologischen Methoden der menschlichen Erbforschung. Handbuch der Erbbiologie des Menschen 2; 1-50. Berlin.

Zalotay E. /1957/: Baja népe az őskortól a középkorig. Bajai Türr István Múzeum kiadványai 3/4.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1. táblázat
Testmagasság / 1 /
Férfiak

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	99	170.40	41.69	6.46	156-191
Mátraderecske	71	171.08	34.66	5.99	157-185
Bodony	55	170.89	30.82	5.55	159-184
Egerbocs	45	168.71	14.74	3.84	163-184
Mikófalva	65	170.75	30.69	5.54	159-184
Felsőtárkány	126	168.54	34.33	5.86	148-187
palóc centrum összesen	461	169.94	34.27	5.85	148-191
Szilvásvár	111	170.13	37.07	6.09	152-184
Bükkszék	50	167.54	35.81	5.98	154-185
Domoszló	95	169.32	33.86	5.82	154-180
Gyöngyöspata	157	168.65	40.70	6.31	151-185
Nagyréde	53	167.57	31.49	5.61	158-178
Boldog	123	168.69	39.82	6.31	152-181
egyéb palóc összesen	589	168.85	38.08	6.17	151-185
palócok mindösszesen	1050	169.33	36.74	6.06	148-191

Nők

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	118	158.30	33.89	5.82	148-175
Mátraderecske	94	157.76	25.63	5.06	144-169
Bodony	80	158.00	35.39	5.95	144-176
Egerbocs	79	157.25	21.76	4.66	147-169
Mikófalva	55	159.73	31.72	5.63	148-173
Felsőtárkány	151	156.99	31.97	5.65	143-173
palóc centrum összesen	577	157.82	30.96	5.56	143-176
Szilvásvár	109	158.22	39.78	6.31	135-174
Bükkszék	60	156.08	22.38	4.73	145-167
Domoszló	107	156.68	42.95	6.55	145-175
Gyöngyöspata	143	156.90	18.36	4.28	147-170
Nagyréde	57	155.77	22.25	4.72	144-169
Boldog	109	156.70	33.58	5.80	144-171
egyéb palóc összesen	585	156.87	31.01	5.57	135-175
palócok mindösszesen	1162	157.34	31.21	5.59	135-176

2. táblázat
Ülőmagasság /23/
Férfiak

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	1	+100,00	0,0	0,00	-100
Mátraderecske	-	-	-	-	-
Bodony	55	90,07	9,11	3,02	82- 98
Egerbocs	45	88,71	8,31	2,88	84- 97
Mikófalva	65	88,91	10,30	3,21	79- 95
Felsőtárkány	126	89,04	9,80	3,13	82- 95
palóc centrum összesen	292	89,19	9,73	3,12	79-100
Szilvásvár	111	90,17	10,00	3,16	81- 97
Bükkszék	50	88,14	10,19	3,19	80- 95
Domoszló	95	87,92	9,35	3,06	79- 94
Gyöngyöspata	158	88,33	9,90	3,18	81- 95
Nagyréde	52	87,23	6,35	2,52	82- 92
Boldog	123	88,46	11,89	3,45	81- 98
egyéb palóc összesen	589	88,52	10,70	3,27	79- 98
palócok mindösszesen	881	88,75	10,48	3,24	79-100

+ Egy őslakos pétervásári férfi Szilvásváradon vizsgálva.

Nők

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	-	-	-	-	-
Mátraderecske	-	-	-	-	-
Bodony	79	85,40	8,79	2,96	76- 93
Egerbocs	79	84,76	7,91	2,81	77- 91
Mikófalva	55	84,62	5,76	2,40	78- 89
Felsőtárkány	151	84,95	9,28	3,05	77- 92
palóc centrum összesen	364	84,96	8,42	2,90	76- 93
Szilvásvár	109	85,02	7,42	2,72	77- 90
Bükkszék	60	83,92	7,12	2,67	79- 91
Domoszló	107	82,69	9,44	3,07	75- 91
Gyöngyöspata	143	82,80	5,53	2,35	78- 92
Nagyréde	57	83,23	7,44	2,73	77- 89
Boldog	109	83,22	9,38	3,06	78- 91
egyéb palóc összesen	585	83,43	8,37	2,89	75- 92
palócok mindösszesen	949	84,02	8,94	2,99	76- 93

3. táblázat
Fejhossz /1/
Férfiak

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	100	188,51	31,36	5,60	171-202
Mátraderecske	71	185,07	35,21	5,93	172-204
Bodony	55	185,67	23,58	4,85	176-195
Egerbocs	45	187,42	24,89	4,98	177-199
Mikófalva	65	187,05	48,44	6,96	173-203
Felsőtárkány	126	187,78	26,93	5,19	172-198
palóc centrum összesen	462	187,13	33,03	5,75	171-204
Szilvásvár	111	189,52	34,91	5,91	178-210
Bükkszék	50	184,92	37,42	6,12	172-197
Domoszló	95	188,43	41,91	6,47	173-203
Gyöngyöspata	158	187,00	36,39	6,03	171-202
Nagyréde	53	184,72	54,40	7,38	167-199
Boldog	123	187,32	34,51	5,87	173-202
egyéb palóc összesen	590	187,39	40,51	6,37	167-210
palócok mindösszesen	1052	187,28	37,24	6,10	167-210

Nők

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	118	178,85	27,51	5,25	168-197
Mátraderecske	94	177,18	22,07	4,69	167-190
Bodony	80	178,10	22,83	4,78	166-191
Egerbocs	80	178,74	26,96	5,19	167-193
Mikófalva	55	180,42	28,10	5,30	168-191
Felsőtárkány	151	178,62	23,13	4,81	168-193
palóc centrum összesen	578	178,55	25,50	5,05	166-197
Szilvásvár	109	179,20	31,70	5,63	164-191
Bükkszék	60	177,72	24,28	4,92	165-189
Domoszló	107	177,59	27,83	5,28	163-192
Gyöngyöspata	144	177,34	29,74	5,45	165-188
Nagyréde	57	177,42	37,79	6,15	166-191
Boldog	110	178,04	29,50	5,43	164-193
egyéb palóc összesen	587	177,91	30,37	5,51	163-193
palócok mindösszesen	1165	178,23	28,06	5,30	163-197

4. táblázat
Fejlesztésség /3/
Férfiak

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	100	162,74	21,37	4,62	149-175
Mátraderecske	71	160,01	28,47	5,33	149-173
Bodony	55	161,53	31,15	5,58	150-174
Egerbocs	45	160,82	18,67	4,32	152-171
Mikófalva	65	162,17	38,69	6,22	151-178
Felsőtárkány	126	160,60	33,44	5,78	147-179
palóc centrum összesen	462	161,33	30,07	5,48	147-179
Szilvásvár	111	160,12	32,83	5,73	142-176
Bükkszék	50	159,68	20,02	4,47	150-173
Domoszló	95	160,89	20,92	4,57	151-172
Gyöngyöspata	158	160,61	30,54	5,52	149-172
Nagyréde	53	158,68	22,83	4,78	149-171
Boldog	123	160,06	27,69	5,26	146-174
egyéb palóc összesen	590	160,20	27,61	5,25	142-176
palócok mindösszesen	1052	160,69	29,00	5,39	142-179

Nők

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	118	154,94	30,45	5,52	143-172
Mátraderecske	94	153,86	21,26	4,61	141-168
Bodony	80	156,26	28,57	5,34	147-172
Egerbocs	80	155,38	22,03	4,69	144-165
Mikófalva	55	156,47	29,77	5,46	145-172
Felsőtárkány	151	154,20	26,73	5,17	139-171
palóc centrum összesen	578	154,96	27,31	5,23	139-172
Szilvásvár	109	154,56	28,86	5,37	139-168
Bükkszék	60	154,35	32,14	5,66	144-167
Domoszló	107	153,97	23,40	4,84	145-177
Gyöngyöspata	144	154,25	21,64	4,65	141-166
Nagyréde	57	153,16	19,98	4,47	145-162
Boldog	110	152,81	26,41	5,14	140-175
egyéb palóc összesen	587	153,89	25,51	5,05	139-177
palócok mindösszesen	1165	154,42	26,69	5,17	139-177

5. táblázat
Homlokszélesség /4/
Férfiak

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	100	114,61	16,16	4,02	105-123
Mátraderecske	71	113,46	21,23	4,60	105-123
Bodony	55	113,67	22,08	4,70	106-127
Egerbocs	45	112,53	14,36	3,77	107-121
Mikófalva	65	112,82	19,01	4,36	103-122
Felsőtárkány	126	112,79	16,90	4,11	104-124
palóc centrum összesen	462	113,37	18,62	4,31	103-127
Szilvásvárad	111	112,70	16,41	4,05	104-124
Bükkszék	50	112,50	24,71	4,96	100-125
Domoszló	95	113,51	12,98	3,60	106-121
Gyöngyöspata	158	113,93	16,47	4,05	103-122
Nagyréde	53	111,75	20,11	4,48	100-122
Boldog	123	111,62	12,84	3,58	101-120
egyéb palóc összesen	590	112,83	16,98	4,12	100-125
palócok mindösszesen	1052	113,07	17,77	4,22	100-127
Nők					

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	118	110,96	15,36	3,92	101-126
Mátraderecske	93	110,31	12,03	3,46	102-120
Bodony	80	110,57	18,11	4,26	101-122
Egerbocs	80	109,14	14,55	3,81	101-120
Mikófalva	55	109,76	19,22	4,38	99-119
Felsőtárkány	151	109,36	13,94	3,73	100-117
palóc centrum összesen	577	110,02	15,55	3,94	99-126
Szilvásvárad	109	109,44	14,26	3,78	99-120
Bükkszék	60	110,40	16,66	4,08	98-120
Domoszló	107	108,79	12,28	3,50	96-117
Gyöngyöspata	144	110,54	24,18	4,92	101-120
Nagyréde	57	108,77	11,35	3,37	103-117
Boldog	110	108,84	15,28	3,91	99-120
egyéb palóc összesen	587	109,51	17,07	4,13	96-120
palócok mindösszesen	1164	109,76	16,38	4,05	96-126

6. táblázat
Járomivszélesség /6/
Férfiak

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	100	148,41	21,58	4,65	138-160
Mátraderecske	71	146,37	36,31	6,02	135-160
Bodony	55	146,75	42,50	6,52	131-164
Egerbocs	45	146,50	20,03	4,47	137-159
Mikófalva	65	147,38	29,16	5,40	136-164
Felsőtárkány	126	147,13	32,67	5,71	132-161
palóc centrum összesen	462	147,22	30,77	5,55	126-164
Szilvásvár	111	145,59	25,11	5,01	132-158
Bükkszék	50	145,04	29,35	5,41	137-157
Domoszló	95	146,36	30,59	5,53	134-162
Gyöngyöspata	158	145,71	29,03	5,39	133-161
Nagyréde	53	144,81	22,69	4,76	134-157
Boldog	123	145,29	29,44	5,43	129-162
egyéb palóc összesen	590	145,57	28,29	5,32	129-162
palócok mindösszesen	1052	146,29	30,05	5,48	126-164

Nők

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	118	141,27	23,65	4,86	130-160
Mátraderecske	94	139,13	18,40	4,35	131-154
Bodony	80	140,66	23,79	4,88	129-151
Egerbocs	80	139,32	23,70	4,86	130-151
Mikófalva	55	139,87	26,00	5,10	127-151
Felsőtárkány	151	139,71	28,97	5,38	127-156
palóc centrum összesen	578	140,03	25,06	5,01	127-160
Szilvásvár	109	139,13	26,29	5,13	124-152
Bükkszék	60	139,12	22,80	4,77	129-151
Domoszló	107	138,87	27,34	5,23	124-152
Gyöngyöspata	144	140,02	24,60	4,96	130-154
Nagyréde	57	139,40	18,36	4,28	132-152
Boldog	110	138,88	29,54	5,43	127-159
egyéb palóc összesen	587	139,28	25,76	5,08	124-159
palócok mindösszesen	1165	139,65	25,55	5,06	124-160

7. táblázat
Morfológiai arcmagasság /18/
Férfiak

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	100	122,27	37,33	6,11	106-137
Mátraderecske	71	123,00	36,36	6,03	107-137
Bodony	55	121,02	54,76	7,40	108-136
Egerbocs	45	122,35	26,83	5,18	109-133
Mikófalva	65	122,26	45,83	6,77	106-136
Felsőtárkány	126	119,71	41,92	6,47	98-138
palóc centrum összesen	462	121,54	42,21	6,50	98-138
Szilvásvár	111	121,19	36,52	6,04	103-138
Bükkszék	50	122,55	45,14	6,72	105-139
Domoszló	95	120,63	40,96	6,40	98-134
Gyöngyöspata	158	121,65	35,06	5,98	106-137
Nagyréde	53	120,32	45,20	6,72	106-133
Boldog	123	119,44	44,99	6,71	103-140
egyéb palóc összesen	590	120,90	40,99	6,40	98-140
palócok mindösszesen	1052	121,18	41,63	6,45	98-140

Nők

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	118	110,44	25,86	5,08	94-123
Mátraderecske	94	112,66	32,02	5,65	99-124
Bodony	80	111,62	46,28	6,80	97-129
Egerbocs	80	112,41	38,05	6,17	95-131
Mikófalva	55	113,93	53,25	7,30	99-131
Felsőtárkány	151	109,90	37,26	6,10	90-128
palóc centrum összesen	578	111,43	38,73	6,22	90-131
Szilvásvár	109	110,91	30,23	5,50	97-129
Bükkszék	60	112,95	38,91	6,23	98-138
Domoszló	107	110,13	36,42	6,03	90-129
Gyöngyöspata	144	111,55	26,19	5,11	98-131
Nagyréde	57	112,46	37,33	6,11	100-128
Boldog	110	110,85	38,90	6,24	99-126
egyéb palóc összesen	587	111,27	34,29	5,86	90-138
palócok mindösszesen	1165	111,35	36,50	6,04	90-138

8. táblázat

Állkapocsszöglet-szélesség /8/
Férfiak

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	100	115,05	25,62	5,06	102-126
Mátraderecske	71	113,27	40,63	6,37	98-126
Bodony	55	113,82	39,02	6,25	98-129
Egerbocs	45	112,02	31,48	5,61	100-123
Mikófalva	65	112,65	32,26	5,68	102-125
Felsőtárkány	126	112,85	30,34	5,51	99-126
palóc centrum összesen	462	113,33	33,27	5,77	98-129
Szilvásvár	111	112,63	30,17	5,49	97-125
Bükkszék	50	111,78	28,58	5,34	97-130
Domoszló	95	113,27	37,08	6,09	97-130
Gyöngyöspata	158	112,44	31,44	5,61	98-131
Nagyréde	53	112,08	42,11	6,49	98-127
Boldog	123	111,85	30,89	5,56	96-125
egyéb palóc összesen	590	112,40	32,94	5,74	96-131
palócok mindösszesen	1052	112,81	33,30	5,77	96-131

Nők

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	118	107,92	21,79	4,67	94-117
Mátraderecske	94	104,81	24,03	4,90	91-121
Bodony	80	106,69	25,23	5,02	93-121
Egerbocs	80	105,03	20,78	4,56	95-115
Mikófalva	55	105,04	34,00	5,83	91-117
Felsőtárkány	151	106,26	18,70	4,32	93-117
palóc centrum összesen	578	106,14	24,10	4,91	91-121
Szilvásvár	109	104,88	24,05	4,80	89-115
Bükkszék	60	105,05	20,82	4,56	92-118
Domoszló	107	105,70	24,91	4,99	94-116
Gyöngyöspata	144	105,48	20,18	4,41	94-116
Nagyréde	57	105,14	13,02	3,61	96-112
Boldog	110	104,55	25,77	5,08	92-117
egyéb palóc összesen	587	105,16	22,35	4,73	89-118
palócok mindösszesen	1165	105,64	23,46	4,84	89-121

9. táblázat
Orrmagasság /21/
Férfiak

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	100	52,76	10,69	3,27	45-59
Mátraderecske	69	53,54	11,11	3,33	47-61
Bodony	55	53,35	7,90	2,81	48-63
Egerbocs	45	54,44	7,33	2,76	50-59
Mikófalva	65	54,49	14,29	3,78	48-62
Felsőtárkány	126	52,61	11,23	3,35	44-64
palóc centrum összesen	460	53,32	11,28	3,36	44-64
Szilvásvár	111	53,41	11,10	3,33	45-62
Bükkszék	50	52,90	11,12	3,33	45-60
Domoszló	95	53,53	11,57	3,40	44-61
Gyöngyöspata	158	53,14	8,95	2,99	42-62
Nagyréde	53	53,45	7,68	2,77	47-59
Boldog	123	52,86	11,19	3,34	45-61
egyéb palóc összesen	590	53,20	10,38	3,22	42-62
palócok mindösszesen	1050	53,25	10,78	3,28	42-64

Nők

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	118	48,95	7,40	2,72	42-56
Mátraderecske	93	49,60	8,60	2,93	42-56
Bodony	80	49,59	7,99	2,83	42-59
Egerbocs	80	50,66	9,32	3,05	43-58
Mikófalva	55	50,98	10,09	3,18	43-58
Felsőtárkány	151	48,54	9,93	3,15	41-57
palóc centrum összesen	577	49,58	9,57	3,09	41-59
Szilvásvár	109	49,51	11,07	3,33	40-57
Bükkszék	60	49,87	9,34	3,05	43-58
Domoszló	107	49,23	9,18	3,03	43-56
Gyöngyöspata	143	48,85	9,01	3,00	40-56
Nagyréde	56	49,39	6,72	2,59	45-57
Boldog	110	49,21	9,52	3,09	43-57
egyéb palóc összesen	585	49,27	9,43	3,07	40-58
palócok mindösszesen	1162	49,42	9,52	3,09	40-59

10. táblázat
Orrszélesség /13/
Férfiak

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	100	36,78	5,02	2,24	31-42
Mátraderecske	69	34,94	5,61	2,37	31-41
Bodony	55	35,38	4,88	2,21	30-41
Egerbocs	45	36,22	5,51	2,35	32-42
Mikófalva	65	35,54	7,95	2,82	29-44
Felsőtárkány	126	35,46	7,99	2,83	29-43
palóc centrum összesen	460	35,75	6,77	2,60	29-44
Szilvásvár	111	35,43	6,87	2,62	28-43
Bükkszék	50	35,44	6,34	2,51	29-41
Domoszló	95	35,81	7,60	2,76	30-43
Gyöngyöspata	158	35,37	7,30	2,70	31-42
Nagyréde	53	35,66	6,62	2,57	31-44
Boldog	123	35,37	5,79	2,41	30-41
egyéb palóc összesen	590	35,48	6,84	2,61	28-44
palócok mindösszesen	1050	35,60	6,83	2,61	28-44

Nők

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	118	33,60	4,22	2,06	28-40
Mátraderecske	93	32,37	4,95	2,22	28-38
Bodony	80	32,71	3,95	1,99	26-38
Egerbocs	80	32,90	4,65	2,16	28-40
Mikófalva	55	32,85	5,50	2,34	28-38
Felsőtárkány	151	32,68	4,82	2,20	28-38
palóc centrum összesen	577	32,87	4,80	2,19	26-40
Szilvásvár	109	32,50	5,14	2,27	27-38
Bükkszék	60	32,83	7,58	2,75	28-42
Domoszló	107	32,39	4,22	2,05	26-37
Gyöngyöspata	143	32,35	8,04	2,83	27-40
Nagyréde	56	32,59	4,73	2,17	29-38
Boldog	110	32,53	5,06	2,25	27-37
egyéb palóc összesen	585	32,49	5,90	2,43	26-42
palócok mindösszesen	1162	32,68	5,39	2,32	26-42

11. táblázat
Fejjelző /3:1/
Férfiak

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	100	86,45	8,11	2,85	78-95
Mátraderecske	71	86,49	7,43	2,72	81-92
Bodony	55	86,95	10,39	3,22	81-93
Egerbocs	45	85,09	7,94	2,82	79-94
Mikófalva	65	86,78	9,70	3,11	81-94
Felsőtárkány	126	85,57	8,92	2,99	78-93
palóc centrum összesen	462	86,19	9,07	3,01	78-95
Szilvásvár	111	84,61	13,76	3,71	74-94
Bükkszék	50	86,40	9,94	3,15	79-92
Domoszló	95	85,44	8,97	3,00	80-93
Gyöngyöspata	158	85,75	9,98	3,16	75-94
Nagyréde	53	86,04	9,69	3,11	80-94
Boldog	123	85,47	11,28	3,36	76-96
egyéb palóc összesen	590	85,51	11,03	3,32	74-96
palócok mindösszesen	1052	85,81	10,28	3,21	74-96

Nők

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	118	86,70	7,68	2,77	79-92
Mátraderecske	94	86,90	8,24	2,87	81-94
Bodony	80	87,70	9,02	3,00	82-95
Egerbocs	80	87,03	10,41	3,23	79-95
Mikófalva	55	86,73	7,76	2,79	80-94
Felsőtárkány	151	86,36	7,83	2,80	79-95
palóc centrum összesen	578	86,83	8,55	2,92	79-95
Szilvásvár	109	86,29	8,81	2,97	79-93
Bükkszék	60	87,13	8,68	2,94	79-93
Domoszló	107	86,75	12,11	3,48	79-98
Gyöngyöspata	144	86,91	8,66	2,94	81-94
Nagyréde	57	86,28	11,28	3,36	79-96
Boldog	110	85,88	10,29	3,21	76-95
egyéb palóc összesen	587	86,53	10,05	3,17	76-98
palócok mindösszesen	1165	86,68	9,33	3,05	76-98

12. táblázat
Morfológiai arcjelző /18:6/
Férfiak

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	100	82,46	24,47	4,95	70-94
Mátraderecske	71	84,11	23,93	4,89	74-96
Bodony	55	82,47	22,22	4,71	72-90
Egerbocs	45	83,60	16,02	4,00	73-92
Mikófalva	65	83,02	22,86	4,78	73-96
Felsőtárkány	126	81,40	24,27	4,93	68-94
palóc centrum összesen	462	82,62	23,90	4,89	68-96
Szilvásvár	111	83,29	23,02	4,80	73-96
Bükkszék	50	84,38	17,39	4,17	75-93
Domoszló	95	82,54	22,27	4,72	67-93
Gyöngyöspata	158	83,07	20,56	4,53	72-96
Nagyréde	53	83,11	23,04	4,80	75-92
Boldog	123	82,41	27,39	5,23	68-97
egyéb palóc összesen	590	83,00	22,97	4,79	67-97
palócok mindösszesen	1052	82,83	23,41	4,84	67-97

Nők

	N	M	s ²	s	V
Pétervására	118	78,22	13,51	3,68	69-86
Mátraderecske	94	80,87	21,33	4,62	71-93
Bodony	80	79,45	15,60	3,95	69-90
Egerbocs	80	80,75	24,48	4,95	70-93
Mikófalva	55	81,55	29,55	5,44	68-95
Felsőtárkány	151	78,77	27,98	5,29	63-98
palóc centrum összesen	578	79,63	23,27	4,82	63-98
Szilvásvár	109	79,92	19,66	4,43	66-90
Bükkszék	60	81,28	22,09	4,70	69-91
Domoszló	107	79,31	16,86	4,11	70-91
Gyöngyöspata	144	79,93	20,59	4,53	69-95
Nagyréde	57	80,75	18,73	4,33	73-94
Boldog	110	79,86	20,98	4,58	68-96
egyéb palóc összesen	587	80,02	20,10	4,48	66-96
palócok mindösszesen	1165	79,83	21,71	4,66	63-96

13. táblázat
Orrjelző /13:21/
Férfiak

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	100	70,19	40,96	6,40	57-89
Mátraderecske	69	65,70	39,66	6,29	52-82
Bodony	55	66,53	25,92	5,09	56-77
Egerbocs	45	66,69	24,75	4,97	54-77
Mikófalva	65	65,48	41,91	6,47	50-77
Felsőtárkány	126	67,55	43,35	6,58	51-84
palóc centrum összesen	460	67,35	40,99	6,40	50-89
Szilvásvár	111	66,63	46,42	6,81	51-91
Bükkszék	50	67,28	48,49	6,96	55-84
Domoszló	95	67,13	41,54	6,44	54-82
Gyöngyöspata	158	66,72	48,46	6,96	50-90
Nagyréde	53	66,89	37,76	6,14	53-83
Boldog	123	67,22	43,86	6,62	52-81
egyéb palóc összesen	590	66,94	45,11	6,72	50-91
palócok mindösszesen	1050	67,12	43,35	6,58	50-91

Nők

	N	M	s^2	s	V
Pétervására	118	68,86	33,81	5,81	56-86
Mátraderecske	93	65,47	33,99	5,83	55-80
Bodony	80	66,12	32,14	5,67	53-79
Egerbocs	80	65,18	33,18	5,76	54-80
Mikófalva	55	64,65	40,71	6,38	53-81
Felsőtárkány	151	67,64	43,23	6,57	52-88
palóc centrum összesen	577	66,70	38,84	6,23	52-88
Szilvásvár	109	65,93	45,46	6,74	53-86
Bükkszék	60	65,48	28,96	5,38	56-91
Domoszló	107	66,00	32,40	5,69	47-82
Gyöngyöspata	143	66,34	41,10	6,31	50-90
Nagyréde	56	66,07	33,29	5,77	54-81
Boldog	110	66,35	37,35	6,11	52-81
egyéb palóc összesen	585	66,09	37,71	6,14	47-91
palócok mindösszesen	1162	66,39	38,36	6,19	47-91

14. táblázat

A Student-féle t-próba értékei a mintaközepek összehasonlítására
Férfiak

	I-II	I-IV	III-V
Testmagasság	2,92++	0,83	1,19
Ülőmagasság	2,95++	1,99+	2,24+
Fejhosszuság	0,69	0,50	0,28
Fejszélesség	3,38++	0,05	1,28
Homlokszélesség	2,05+	1,21	2,08+
Járomivszélesség	4,88++	0,27	2,50+
Morfológiai arcmagasság	1,60	0,11	0,78
Állkapocsszöglet-szélesség	2,60++	1,77	0,36
Orrmagasság	0,58	1,04	0,61
Orrszélesség	1,66	0,23	1,40
Fejjelző	3,47++	0,77	1,56
Arcjelző	1,26	0,03	0,00
Orrjelző	1,01	0,94	0,58

Nők

	I-II	I-IV	III-V
Testmagasság	2,91++	1,11	0,64
Ülőmagasság	7,91++	3,24++	1,75
Fejhosszuság	2,07+	0,70	0,08
Fejszélesség	3,55++	0,67	1,85
Homlokszélesség	2,15+	1,27	1,66
Járomivszélesség	2,54+	0,39	0,08
Morfológiai arcmagasság	0,45	1,42	1,98+
Állkapocsszöglet-szélesség	3,47++	0,32	0,87
Orrmagasság	1,71	1,59	0,27
Orrszélesség	2,80++	1,64	1,53
Fejjelző	1,68	1,21	1,78
Arcjelző	1,43	1,51	1,72
Orrjelző	1,68	2,18+	1,45

I Hevesi palóc centrum

II Hevesi egyéb palóc

III Hevesi összes palóc

IV Nógrádi palóc centrum

V Nógrádi összes palóc

+ p = 0,95 szinten szignifikáns eltérés

++ p = 0,99 szinten erősen szignifikáns eltérés

15. táblázat

Az F-próba értékei a varianciák összehasonlítására

Férfiak

	I-II	I-IV	III-V
Testmagasság	1,11	1,08	1,12+
Ülőmagasság	1,10	1,01	1,07
Fejhosszuság	1,23+	1,03	1,19++
Fejszélesség	1,09	1,06	1,06
Homlokszélesség	1,10	1,24+	1,18+
Járomivszélesség	1,09	1,04	1,00
Morfológiai arcmagasság	1,03	1,23+	1,09
Állkapocsszöglet-szélesség	1,01	1,19	1,06
Orrmagasság	1,09	1,04	1,10
Orrszélesség	1,01	1,26+	1,19++
Fejjelző	1,22+	1,08	1,06
Arcjelző	1,04	1,28++	1,11
Orrjelző	1,10	1,25+	1,19++

Nők

	I-II	I-IV	III-V
Testmagasság	1,00	1,03	1,01
Ülőmagasság	1,01	1,08	1,07
Fejhosszuság	1,19+	1,05	1,08
Fejszélesség	1,07	1,20+	1,13+
Homlokszélesség	1,10	1,10	1,07
Járomivszélesség	1,03	1,00	1,03
Morfológiai arcmagasság	1,13	1,06	1,04
Állkapocsszöglet-szélesség	1,08	1,08	1,06
Orrmagasság	1,01	1,04	1,03
Orrszélesség	1,23+	1,04	1,13+
Fejjelző	1,18+	1,03	1,20++
Arcjelző	1,16+	1,16	1,04
Orrjelző	1,03	1,15	1,07

I Hevesi palóc centrum

II Hevesi egyéb palócok

III Hevesi összes palócok

IV Nógrádi palóc centrum

V Nógrádi összes palócok

+ p = 0,95 szinten szignifikáns eltérés

++ p = 0,99 szinten erősen szignifikáns eltérés

16. táblázat
Járomcsont testének helyzete
Férfiak

	lekerekített		előreállló		előre he- gyesedő	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	26	26,0	69	69,0	5	5,0
Mátraderecske	12	16,9	56	78,9	3	4,2
Bodony	16	29,1	33	60,0	6	10,9
Egerbocs	8	17,8	34	75,5	3	6,7
Mikófalva	16	24,6	43	66,2	6	9,2
Felsőtárkány	48	38,1	69	54,8	9	7,1
palóc centrum összesen	126	27,3	304	65,8	32	6,9
Szilvásvár	36	32,4	68	61,3	7	6,3
Bükkszék	16	32,0	28	56,0	6	12,0
Domoszló	21	22,3	67	71,3	6	6,4
Gyöngyöspata	28	17,7	123	77,8	7	4,4
Nagyréde	18	34,0	29	54,7	6	11,3
Boldog	52	42,3	56	45,5	15	12,2
egyéb palóc összesen	171	29,0	371	63,0	47	8,0
palócok mindösszesen	297	28,3	675	64,2	79	7,5

Nők

	lekerekített		előreállló		előre he- gyesedő	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	22	18,6	95	80,5	1	0,9
Mátraderecske	31	33,0	60	63,8	3	3,2
Bodony	17	21,3	61	76,2	2	2,5
Egerbocs	21	26,2	53	66,2	6	7,5
Mikófalva	13	23,6	37	67,3	5	9,1
Felsőtárkány	55	36,4	82	54,3	14	9,3
palóc centrum összesen	159	27,5	388	67,1	31	5,4
Szilvásvár	30	27,5	72	66,1	7	6,4
Bükkszék	24	40,0	36	60,0	-	0,0
Domoszló	30	28,0	76	71,0	1	0,9
Gyöngyöspata	45	31,5	97	67,8	1	0,7
Nagyréde	19	33,3	36	63,2	2	3,5
Boldog	44	40,0	56	50,9	10	9,1
egyéb palóc összesen	192	32,8	373	63,7	21	3,6
palócok mindösszesen	351	30,2	761	65,4	52	4,5

17. táblázat
Orralap formája
Férfiak

	széles		közepes		keskeny	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	3	3,0	91	91,0	6	6,0
Mátraderecske	3	4,2	43	60,6	25	35,2
Bodony	1	1,8	44	80,0	10	18,2
Egerbocs	3	6,7	38	84,4	4	8,9
Mikófalva	2	3,1	53	81,5	10	15,4
Felsőtárkány	9	7,2	107	84,9	10	7,9
palóc centrum összesen	21	4,5	376	81,4	65	14,1
Szilvásvár	3	2,7	96	86,5	12	10,8
Bükkszék	7	14,0	27	54,0	16	32,0
Domoszló	10	10,5	76	80,0	9	9,5
Gyöngyöspata	11	7,0	97	61,4	50	31,6
Nagyréde	2	3,8	40	75,5	11	20,8
Boldog	2	1,6	108	87,8	13	10,6
egyéb palóc összesen	35	5,9	444	75,3	111	18,8
palócok mindösszesen	56	5,3	820	77,9	176	16,7

Nők

	széles		közepes		keskeny	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	2	1,7	113	95,8	3	2,5
Mátraderecske	4	4,3	68	72,3	22	23,4
Bodony	2	2,5	70	87,5	8	10,0
Egerbocs	2	2,5	69	86,2	9	11,2
Mikófalva	4	7,3	37	67,3	14	25,4
Felsőtárkány	5	3,3	139	92,1	7	4,6
palóc centrum összesen	19	3,3	496	85,8	63	10,9
Szilvásvár	2	1,8	101	92,6	6	5,5
Bükkszék	6	10,0	46	76,7	8	13,3
Domoszló	4	3,7	91	85,0	12	11,2
Gyöngyöspata	8	5,6	110	76,4	26	18,1
Nagyréde	4	7,0	51	89,5	2	3,5
Boldog	3	2,7	96	87,3	11	10,0
egyéb palóc összesen	27	4,6	495	84,3	65	11,1
palócok mindösszesen	46	3,9	991	85,1	128	11,0

18. táblázat

Állmagasság

Férfiak

	alacsony		közepes		magas	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	11	11,0	83	83,0	6	6,0
Mátraderecske	2	2,8	59	83,1	10	14,1
Bodony	5	9,1	40	72,7	10	18,2
Egerbocs	1	2,2	35	77,8	9	20,0
Mikófalva	8	12,5	43	67,2	13	20,3
Felsőtárkány	24	19,0	91	72,2	11	8,7
palóc centrum összesen	51	11,1	351	76,1	59	12,8
Szilvásvár	12	10,8	89	80,2	10	9,0
Bükkszék	4	8,0	37	74,0	9	18,0
Domoszló	13	13,7	73	76,8	9	9,5
Gyöngyöspata	21	13,3	120	76,0	17	10,8
Nagyréde	9	17,0	40	75,5	4	7,5
Boldog	21	17,1	89	72,4	13	10,6
egyéb palóc összesen	80	13,6	448	75,9	62	10,5
palócok mindösszesen	131	12,5	799	76,0	121	11,5

Nők

	alacsony		közepes		magas	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	17	14,4	99	83,9	2	1,7
Mátraderecske	10	10,6	74	78,7	10	10,6
Bodony	8	10,0	64	80,0	8	10,0
Egerbocs	13	16,2	62	77,5	5	6,2
Mikófalva	7	12,7	37	67,3	11	20,0
Felsőtárkány	32	21,2	112	74,2	7	4,6
palóc centrum összesen	87	15,1	448	77,5	43	7,4
Szilvásvár	18	16,5	88	80,7	3	2,8
Bükkszék	9	15,0	46	76,7	5	8,3
Domoszló	17	15,9	85	79,4	5	4,7
Gyöngyöspata	18	12,5	118	81,9	8	5,6
Nagyréde	7	12,3	44	77,2	6	10,5
Boldog	20	18,2	81	73,6	9	8,2
egyéb palóc összesen	89	15,2	462	78,8	35	6,0
palócok mindösszesen	176	15,1	910	78,2	78	6,7

19. táblázat
Gonion táj fejlettsége
Férfiak

	gyenge		közepes		kiugró	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	4	4,0	82	82,0	14	14,0
Mátraderecske	9	12,7	40	56,3	22	31,0
Bodony	8	14,5	37	67,3	10	18,2
Egerbocs	6	13,3	32	71,1	7	15,6
Mikófalva	8	12,3	48	73,8	9	13,8
Felsőtárkány	19	15,1	91	72,2	16	12,7
palóc centrum összesen	54	11,7	330	71,4	78	16,9
Szilvásvár	11	9,9	91	82,0	9	8,1
Bükkszék	5	10,0	39	78,0	6	12,0
Domoszló	13	13,7	71	74,7	11	11,6
Gyöngyöspata	27	17,1	108	68,4	23	14,6
Nagyréde	12	22,6	35	66,0	6	11,3
Boldog	28	22,8	80	65,0	15	12,2
egyéb palóc összesen	96	16,3	424	71,9	70	11,9
palócok mindösszesen	150	14,3	754	71,7	148	14,1

Nők

	gyenge		közepes		kiugró	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	14	11,9	98	83,0	6	5,1
Mátraderecske	27	28,7	63	67,0	4	4,3
Bodony	21	26,3	54	67,5	5	6,2
Egerbocs	29	36,2	47	58,8	4	5,0
Mikófalva	24	43,6	28	50,9	3	5,5
Felsőtárkány	42	27,8	103	68,2	6	4,0
palóc centrum összesen	157	27,2	393	68,0	28	4,8
Szilvásvár	51	46,8	57	52,3	1	0,9
Bükkszék	19	31,7	39	65,0	2	3,3
Domoszló	29	27,1	73	68,2	5	4,7
Gyöngyöspata	56	38,9	86	59,7	2	1,4
Nagyréde	19	33,3	37	64,9	1	1,8
Boldog	45	40,9	64	58,2	1	0,9
egyéb palóc összesen	219	37,3	356	60,6	12	2,0
palócok mindösszesen	376	32,3	749	64,3	40	3,4

20. táblázat

Homlokprofil

Férfiak

	hátrahajló		meredek		előre domborodó	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	13	13,0	86	86,0	1	1,0
Mátraderecske	6	8,4	63	88,7	2	2,8
Bodony	6	10,9	49	89,1	-	0,0
Egerbocs	5	11,1	40	88,9	-	0,0
Mikófalva	10	15,6	54	84,4	-	0,0
Felsőtárkány	16	12,7	110	87,3	-	0,0
palóc centrum összesen	56	12,1	402	87,2	3	0,7
Szilvásvár	6	5,4	105	94,6	-	0,0
Bükkszék	4	8,0	46	92,0	-	0,0
Domoszló	17	17,9	78	82,1	-	0,0
Gyöngyöspata	25	15,9	132	84,2	-	0,0
Nagyréde	8	15,1	43	81,1	2	3,8
Boldog	24	19,5	98	79,6	1	0,8
egyéb palóc összesen	84	14,3	502	85,2	3	0,5
palócok mindösszesen	140	13,3	904	86,1	6	0,6

Nők

	hátrahajló		meredek		előre domborodó	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	1	0,8	112	94,9	5	4,2
Mátraderecske	2	2,1	84	89,4	8	8,5
Bodony	1	1,3	75	93,7	4	5,0
Egerbocs	1	1,2	74	92,5	5	6,2
Mikófalva	2	3,6	51	92,7	2	3,6
Felsőtárkány	2	1,3	131	86,8	18	11,9
palóc centrum összesen	9	1,6	527	91,2	42	7,3
Szilvásvár	2	1,8	104	95,4	3	2,8
Bükkszék	-	0,0	60	100,0	-	0,0
Domoszló	2	1,9	97	90,7	8	7,5
Gyöngyöspata	2	1,4	140	97,2	2	1,4
Nagyréde	3	5,3	48	84,2	6	10,5
Boldog	7	6,4	96	87,2	7	6,4
egyéb palóc összesen	16	2,7	545	92,8	26	4,4
palócok mindösszesen	25	2,1	1072	92,0	68	5,8

21. táblázat
Orrhát profilja
Férfiak

	konkáv		egyenes		konvex	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	13	13,0	58	58,0	29	29,0
Mátraderecske	9	12,7	31	43,7	31	43,7
Bodony	2	3,6	42	76,4	11	20,0
Egerbocs	3	6,7	30	66,7	12	26,7
Mikófalva	10	15,4	34	52,3	21	32,3
Felsőtárkány	26	20,6	64	50,8	36	28,6
palóc centrum összesen	63	13,6	259	56,1	140	30,3
Szilvásvár	13	11,7	71	64,0	27	24,3
Bükkszék	7	14,0	35	70,0	8	16,0
Domoszló	13	13,7	55	57,9	27	28,4
Gyöngyöspata	18	11,4	75	47,5	65	41,1
Nagyréde	6	11,3	30	56,6	17	32,1
Boldog	21	17,1	61	49,6	41	33,3
egyéb palóc összesen	78	13,2	327	55,4	185	31,4
palócok mindösszesen	141	13,4	586	55,7	325	30,9

Nők

	konkáv		egyenes		konvex	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	30	25,4	67	56,8	21	17,8
Mátraderecske	21	22,3	45	47,9	28	29,8
Bodony	12	15,0	51	63,7	17	21,3
Egerbocs	26	32,5	28	35,0	26	32,5
Mikófalva	6	10,9	34	61,8	15	27,3
Felsőtárkány	58	38,4	71	47,0	22	14,6
palóc centrum összesen	153	26,5	296	51,2	129	22,3
Szilvásvár	23	21,1	75	68,8	11	10,1
Bükkszék	18	30,0	34	56,7	8	13,3
Domoszló	28	26,2	55	51,4	24	22,4
Gyöngyöspata	54	37,5	67	46,5	23	16,0
Nagyréde	18	31,6	31	54,4	8	14,0
Boldog	38	34,5	46	41,8	26	23,6
egyéb palóc összesen	179	30,5	308	52,5	100	17,0
palócok mindösszesen	332	28,5	604	51,8	229	19,7

22. táblázat
Orrhát kiemelkedése
Férfiak

	gyenge		közepes		erős	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	2	2,0	90	90,0	8	8,0
Mátraderecske	-	0,0	45	63,4	26	36,6
Bodony	-	0,0	46	83,6	9	16,4
Egerbocs	-	0,0	34	75,6	11	24,4
Mikófalva	1	1,5	57	87,7	7	10,8
Felsőtárkány	3	2,4	111	88,1	12	9,5
palóc centrum összesen	6	1,3	383	82,9	73	15,8
Szilvásvár	1	0,9	100	90,1	10	9,0
Bükkszék	-	0,0	37	74,0	13	26,0
Domoszló	2	2,1	85	89,5	8	8,4
Gyöngyöspata	1	0,6	114	72,2	43	27,2
Nagyréde	-	0,0	43	81,1	10	18,9
Boldog	4	3,3	98	79,6	21	17,1
egyéb palóc összesen	8	1,4	477	80,8	105	17,8
palócok mindösszesen	14	1,3	860	81,7	178	16,9

Nők

	gyenge		közepes		erős	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	3	2,5	113	95,8	2	1,7
Mátraderecske	4	4,3	82	87,2	8	8,5
Bodony	6	7,5	68	85,0	6	7,5
Egerbocs	3	3,7	68	85,0	9	11,2
Mikófalva	-	0,0	50	90,9	5	9,1
Felsőtárkány	13	8,6	133	88,1	5	3,3
palóc centrum összesen	29	5,0	514	88,9	35	6,1
Szilvásvár	6	5,5	100	91,7	3	2,8
Bükkszék	3	5,0	56	93,3	1	1,7
Domoszló	8	7,5	93	86,9	6	5,6
Gyöngyöspata	7	4,9	125	86,8	12	8,3
Nagyréde	6	10,5	49	86,0	2	3,5
Boldog	5	4,5	99	90,0	6	5,4
egyéb palóc összesen	35	6,0	522	88,9	30	5,1
palócok mindösszesen	64	5,5	1036	88,9	65	5,6

23. táblázat
Tarkó profilja
Férfiak

	meredek		enyhén		domboru		erősen		domboru	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Pétervására	11	11,0	81	81,0	8	8,0				
Mátraderecske	17	23,9	51	71,8	3	4,2				
Bodony	10	18,2	40	72,7	5	9,1				
Egerbocs	8	17,8	33	73,3	4	8,9				
Mikófalva	16	24,6	41	63,1	8	12,3				
Felsőtárkány	14	11,1	95	75,4	17	13,5				
palóc centrum összesen	76	16,5	341	73,8	45	9,7				
Szilvásvár	6	5,4	82	73,9	23	20,7				
Bükkszék	14	28,0	33	66,0	3	6,0				
Domoszló	16	16,8	61	64,2	18	18,9				
Gyöngyöspata	24	15,2	109	69,0	25	15,8				
Nagyréde	17	32,1	34	64,1	2	3,8				
Boldog	10	8,1	96	78,0	17	13,8				
egyéb palóc összesen	87	14,7	415	70,3	88	14,9				
palócok mindösszesen	163	15,5	756	71,9	133	12,6				

Nők

	meredek		enyhén		domboru		erősen		domboru	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Pétervására	-	0,0	101	85,6	17	14,4				
Mátraderecske	1	1,1	82	87,2	11	11,7				
Bodony	-	0,0	68	85,0	12	15,0				
Egerbocs	-	0,0	69	86,2	11	13,8				
Mikófalva	1	1,8	43	78,2	11	20,0				
Felsőtárkány	1	0,7	120	79,5	30	19,9				
palóc centrum összesen	3	0,5	483	83,6	92	15,9				
Szilvásvár	1	0,9	83	76,2	25	22,9				
Bükkszék	2	3,3	54	90,0	4	6,7				
Domoszló	1	0,9	89	83,2	17	15,9				
Gyöngyöspata	-	0,0	118	81,9	26	18,0				
Nagyréde	2	3,5	45	79,0	10	17,5				
Boldog	1	0,9	88	80,0	21	19,1				
egyéb palóc összesen	7	1,2	477	81,3	103	17,5				
palócok mindösszesen	10	0,9	960	82,4	195	16,7				

24. táblázat

Szemszin

Férfiak

	világos la-4a		kevert 4b-8,1o		barna 9,11-16	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	32	32,0	19	19,0	49	49,0
Mátraderecske	8	11,3	25	35,2	38	53,5
Bodony	15	27,3	23	41,8	17	30,9
Egerbocs	11	24,4	13	28,9	21	46,7
Mikófalva	19	29,2	26	40,0	20	30,8
Felsőtárkány	51	40,5	24	19,0	51	40,5
palóc centrum összesen	136	29,4	130	28,1	196	42,4
Szilvásvár	38	34,2	26	23,4	47	42,3
Bükkszék	17	34,0	18	36,0	15	30,0
Domoszló	32	33,7	39	41,1	24	25,3
Gyöngyöspata	45	28,5	60	38,0	53	33,5
Nagyréde	13	24,5	19	35,8	21	39,6
Boldog	59	48,0	37	30,1	27	21,9
egyéb palóc összesen	204	34,6	199	33,7	187	31,7
palócok mindösszesen	340	32,3	329	31,3	383	36,4

Nők

	világos la-4a		kevert 4b-8,1o		barna 9,11-16	
	N	%	N	%	N	%
Pétervására	22	18,6	33	28,0	63	53,4
Mátraderecske	8	8,5	36	38,3	50	53,2
Bodony	19	23,8	29	36,2	32	40,0
Egerbocs	22	27,5	32	40,0	26	32,5
Mikófalva	18	32,7	19	34,6	18	32,7
Felsőtárkány	36	23,8	43	28,5	72	47,7
palóc centrum összesen	125	21,6	192	33,2	261	45,2
Szilvásvár	30	27,5	35	32,1	44	40,4
Bükkszék	15	25,0	26	43,3	19	31,7
Domoszló	20	18,7	40	37,4	47	43,9
Gyöngyöspata	32	22,2	54	37,5	58	40,3
Nagyréde	11	19,3	21	36,8	25	43,9
Boldog	34	30,9	39	35,5	37	33,6
egyéb palóc összesen	142	24,2	215	36,6	230	39,2
palócok mindösszesen	267	22,9	407	34,9	491	42,1

25. táblázat

Hajszin

Férfiak

	vörös		szőke		szőkés- barna		barna- fekete	
	I-VI N	%	A-L N	%	M-O N	%	P-Y N	%
Pétervására	-	0,0	1	1,0	1	1,0	98	98,0
Mátraderecske	-	0,0	2	2,8	1	1,4	68	95,8
Bodony	-	0,0	-	0,0	-	0,0	55	100,0
Egerbocs	-	0,0	-	0,0	1	2,2	44	97,8
Mikófalva	-	0,0	-	0,0	-	0,0	65	100,0
Felsőtárkány	-	0,0	1	0,8	-	0,0	125	99,2
palóc centrum összesen	-	0,0	4	0,9	3	0,6	455	98,5
Szilvásvárad	-	0,0	-	0,0	1	0,9	110	99,1
Bükkszék	-	0,0	1	2,0	-	0,0	49	98,0
Domoszló	-	0,0	-	0,0	2	2,1	93	97,9
Gyöngyöspata	1	0,6	3	1,9	3	1,9	151	95,6
Nagyréde	-	0,0	1	1,9	-	0,0	52	98,1
Boldog	-	0,0	-	0,0	1	0,8	122	99,2
egyéb palóc összesen	1	0,2	5	0,8	7	1,2	577	97,8
palócok mindösszesen	1	0,1	9	0,9	10	0,9	1032	98,1

Nők

	vörös		szőke		szőkés- barna		barna- fekete	
	I-VI N	%	A-L N	%	M-O N	%	P-Y N	%
Pétervására	-	0,0	-	0,0	3	2,5	115	97,5
Mátraderecske	-	0,0	1	1,1	2	2,1	91	96,8
Bodony	-	0,0	-	0,0	1	1,2	79	98,8
Egerbocs	-	0,0	-	0,0	2	2,5	78	97,5
Mikófalva	1	1,8	-	0,0	1	1,8	53	96,4
Felsőtárkány	1	0,7	-	0,0	-	0,0	150	99,3
palóc centrum összesen	2	0,3	1	0,2	9	1,6	566	97,9
Szilvásvárad	-	0,0	-	0,0	-	0,0	109	100,0
Bükkszék	1	1,7	2	3,3	1	1,7	56	93,3
Domoszló	2	1,9	-	0,0	2	1,9	103	96,3
Gyöngyöspata	-	0,0	3	2,1	2	1,4	139	96,5
Nagyréde	-	0,0	-	0,0	-	0,0	57	100,0
Boldog	-	0,0	-	0,0	2	1,8	108	98,2
egyéb palóc összesen	3	0,5	5	0,9	7	1,2	572	97,4
palócok mindösszesen	5	0,4	6	0,5	16	1,4	1138	97,7

26. táblázat

Howells-féle szigma ráció
értékei a Heves megyei palócoknál

	palóc centrum	egyéb palócok	palócok mindössze
Testmagasság	100,86	106,38	104,48
Fejhossz	92,74	102,74	98,39
Fejszélesség	105,38	100,96	103,65
Homlokszélesség	87,96	84,08	86,12
Járomivszélesség	104,72	100,38	103,40
Morfológiai arcmagasság	101,56	100,00	100,78
Állkapocsszöglet-szélesség	99,48	98,97	99,49
Orrmagasság	88,42	84,77	86,32
Orrszélesség	89,66	90,00	90,00
méretek összesen	96,75	96,48	96,96
Fejjelző	88,53	97,65	94,41
Arcjelző	95,85	93,96	94,88
Orrjelző	82,08	86,11	84,41
indexek összesen	88,82	92,57	91,23

Országos Széchényi Könyvtár

27. táblázat
A taxonómiai megoszlás
/%-ban/

	tur	pam	k.bal	din	alp lapp	arm	or med	mong ural	cr	ész	x
Pétervására	42,7	16,1	6,4	2,3	4,6	0,0	1,8	0,4	1,4	0,4	23,9
Mátraderecske	27,9	20,6	1,8	9,1	4,8	1,8	0,6	0,0	0,0	0,0	33,3
Bodony	31,8	8,9	5,9	5,2	2,2	1,5	0,7	0,0	1,5	0,0	42,2
Egerbocs	33,3	19,0	7,9	6,3	4,8	5,6	2,4	0,0	0,7	0,7	19,0
Mikófalva	20,0	18,4	5,0	5,8	5,0	3,3	0,8	3,3	1,7	0,8	35,8
Felsőtárkány	25,3	8,7	8,7	4,7	7,6	1,8	2,9	0,7	0,4	0,7	38,6
pal.cent.	30,5	14,5	6,2	5,3	5,2	2,0	1,7	0,7	0,9	0,5	32,5
Szilvásvár	26,9	11,4	2,7	3,2	3,6	0,5	3,2	0,5	0,5	0,0	47,7
Bükkszék	11,8	14,5	12,7	6,4	3,6	1,8	2,7	0,0	0,9	0,9	44,5
Domoszló	20,3	14,9	8,9	5,4	4,5	1,0	1,0	1,5	0,5	1,0	41,1
Gyöngyöspata	24,8	11,6	6,3	8,3	2,7	2,7	2,7	1,7	1,0	0,3	38,0
Nagyréde	24,5	13,6	3,6	7,3	6,4	1,8	0,9	3,6	0,0	0,0	38,2
Boldog	18,5	8,2	11,6	7,7	5,6	2,6	1,3	0,0	0,4	0,9	43,3
egyéb pal.	21,9	11,9	7,5	6,5	4,2	1,8	2,0	1,1	0,6	0,5	42,0
pal.mindő.	26,0	13,1	6,9	5,9	4,6	1,9	1,9	0,9	0,7	0,5	37,6

28. táblázat

Fényképtáblákon szereplő egyének embertani jellemzői

Sorszám	Testmagasság /1/	Fejhossz /1/	Fej szélesség /3/	Homlokszélesség /4/	Járomivszélesség /6/	Morfológiai arcmagasság /18/	Állkapocsszöglet- szélesség /8/	Orrmagasság /21/	Orrszélesség /13/	Fejjelző /3:1/	Arcjelző /18:6/	Szemszin /Martin-Schulz/ Hajszin /Fischer-Saller/	Tipus
1	150,8	186	156	117	145	113	112	48	32	83,87	77,93	13 W	turanid
2	165,8	186	161	120	151	121	107	54	35	86,56	80,13	13 W	turanid
3	154,3	174	157	114	145	107	113	49	32	90,23	73,79	13 W	turanid
4	168,0	185	155	112	146	115	117	55	36	83,78	78,77	10 W	turanid
5	190,6	194	162	117	151	122	120	54	37	83,51	80,79	13 W	turanid
6	159,0	180	161	111	141	114	105	52	33	89,44	80,85	13 W	turanid
7	169,0	182	164	116	149	117	113	51	32	90,11	78,52	14 Y2	turanid
8	176,7	199	175	118	160	128	121	57	44	87,94	80,00	10 X	turanid/+ x/
9	159,0	186	153	111	142	114	106	51	31	82,26	80,28	11 X	turan/o/id
10	154,8	174	151	109	136	108	103	47	32	86,78	79,41	14 X	turan/o/id
11	163,2	190	160	111	148	125	120	53	36	84,21	84,46	8 X	turan/o/id
12	158,0	177	153	109	141	112	105	51	34	86,44	79,43	14 W	turan/o/id
13	170,1	189	160	119	148	119	111	54	34	84,66	80,41	13 T	turanoid
14	160,2	182	154	112	145	107	109	49	33	84,62	73,79	14 W	turanoid
15	167,2	176	161	110	145	110	117	50	35	91,48	75,86	13 Y	turanoid
16	157,1	180	157	110	144	110	112	49	33	87,22	76,39	13 Y	turanoid
17	167,1	189	166	113	150	110	125	51	35	87,83	73,33	13 U	turanoid
18	160,2	183	155	110	137	105	102	45	31	84,70	76,64	14 T	turanoid
19	169,2	180	156	112	146	120	107	51	33	86,67	82,19	11 V	turanoid
20	167,4	187	163	118	150	124	117	51	36	87,17	82,67	8 W	turanoid
21	159,1	172	156	114	143	113	109	50	32	90,70	79,02	13 T	turanoid
22	160,0	183	158	109	147	113	116	50	34	86,34	76,87	10 W	tur/-pam/
23	150,2	178	156	112	138	113	111	53	34	87,64	81,88	11 Y	tur/-pam/
24	174,7	192	176	119	157	128	125	56	38	91,67	81,53	11 Y	tur/-pam/

28/2 táblázat

Sorszám	Testmagasság /1/	Fejhossz /1/	Fej szélesség /3/	Homlok szélesség /4/	Járomív szélesség /6/	Morfológiai arcmagasság /18/	Allkapocsszöglet- szélesség /8/	Orrmagasság /21/	Orrszélesség /13/	Fej jelző /3:1/	Arcjelző /18:6/	Szemszín /Martin-Schulz/	Hajszín /Fischer-Saller/	Tipus
25	175,3	193	163	117	152	119	122	55	38	84,46	78,29	13	Y2	tur/-pam/
26	151,3	184	159	110	136	113	103	52	32	86,41	83,09	8	W	tur-pam
27	176,4	190	167	117	156	130	120	58	35	87,89	83,33	13	X	tur-pam
28	163,3	187	162	107	150	123	110	53	34	86,63	82,00	4a	W	pam-tur
29	167,7	181	147	109	137	108	97	52	32	81,22	78,83	14	X	pam-tur
30	172,3	192	157	111	146	117	118	52	37	81,77	80,14	8	Y	pam-tur
31	168,8	177	155	112	147	118	116	56	34	87,57	80,27	8	W	pam-tur
32	156,9	174	147	106	132	108	106	52	35	84,48	81,82	14	Y	pam-tur
33	179,0	181	163	117	151	122	119	56	34	90,06	80,79	10	X	pam-tur
34	154,8	176	151	111	138	112	108	53	34	85,80	81,16	7	V	pam-tur
35	172,1	179	162	114	144	121	113	53	33	90,50	84,03	13	V	pam/-tur/
36	165,4	177	163	113	145	122	107	54	32	92,09	84,14	12	Y	pam/-tur/
37	155,0	167	152	106	136	115	100	53	29	91,02	84,56	11	U	pamiri
38	165,8	177	157	113	141	122	117	54	38	88,70	86,52	12	S	pamiri
39	160,0	177	153	110	138	112	104	51	29	86,44	81,16	9	U	pamiri
40	171,1	177	156	108	141	116	108	54	36	88,14	82,27	13	Y	pamiri
41	146,8	163	152	101	131	105	95	48	31	93,25	80,15	13	W	pamiri
42	164,9	179	162	110	145	118	109	56	38	90,50	81,38	10	Y	pamiri
43	165,1	191	161	111	147	123	103	55	37	84,29	83,67	2a	W	pamiri/+x/
44	164,7	187	170	108	141	126	107	62	34	90,91	89,36	9	Y2	pam-arm
45	154,4	173	157	112	147	105	100	47	32	90,75	71,43	11	X	alpi
46	159,8	170	160	105	132	118	103	52	30	94,12	89,39	1b	W	dinári
47	174,7	188	158	108	142	126	105	60	36	84,04	88,73	8	X	dinaroid
48	172,3	184	164	115	147	138	120	64	34	89,13	93,13	3	T	dinaroid

28/3 táblázat

Sorszám	Testmagasság /1/	Fejhossz /1/	Fej szélesség /3/	Homlok szélesség /4/	Járomivszélesség /6/	Morfológiai arcmagasság /18/	Állkapocsszöglet- szélesség /8/	Orrmagasság /21/	Orrszélesség /13/	Fej jelző /3:1/	Arc jelző /18:6/	Szemszin /Martin-Schulz/	Hajszin /Fischer-Saller/	Tipus
49	155,6	170	147	109	136	102	103	43	30	86,47	75,00	4a	Q	keletbalti
50	174,0	188	166	112	150	113	118	45	35	88,30	75,30	1c	M	keletbalti
51	162,2	176	157	114	146	106	115	47	32	89,20	72,60	1b	M	keletbalti
52	158,7	181	157	114	145	106	112	46	34	86,74	73,10	1c	R	keletbalti
53	156,8	175	153	115	139	111	107	48	33	87,43	79,86	4a	Q	keletbalti
54	160,7	178	159	111	147	106	107	48	32	89,33	72,11	1b	R	keletbalti
55	161,1	173	150	107	138	102	104	46	36	86,71	73,91	1c	S	keletbalti
56	152,8	175	153	110	143	108	105	45	38	87,43	75,52	1b	W	keletbalti
57	160,7	198	163	117	153	129	117	54	42	82,32	84,31	4a	R	k.balti/+my
58	168,9	192	155	113	147	123	125	52	38	80,73	83,67	3	V	k.balti/+x/
59	158,4	181	147	105	140	112	107	48	34	81,22	80,00	1b	S	k.balti/+x/
60	169,2	187	162	119	150	124	117	50	39	86,63	82,67	2b	W	k.balti+x
61	155,7	177	153	112	138	101	103	44	37	86,44	73,19	8	W	lapponoid
62	149,9	172	154	107	140	97	103	42	36	89,53	69,29	13	W	lapponoid
63	155,7	168	152	107	137	100	96	45	35	90,48	72,99	11	X	lapponoid
64	156,7	182	153	116	143	114	112	49	38	84,07	79,72	14	T	mongoloid
65	167,9	179	162	120	149	117	112	50	40	90,50	78,52	9	V	mong. + x
66	156,7	184	157	116	142	109	107	45	36	85,33	76,76	11	U	mong. + x
67	180,3	202	162	111	138	134	104	58	37	80,20	97,10	3	R	északi/+x/
68	166,2	189	149	106	141	124	107	57	35	78,84	87,94	13	X	orientaloid
69	169,1	202	157	108	143	124	125	51	37	77,72	86,71	1c	W	cromagnoid+x
70	163,1	190	160	113	144	121	107	53	35	84,21	84,03	14	Y	arm + tur
71	151,0	176	158	106	135	113	101	55	31	89,77	83,70	1c	R	arm + pam
72	160,8	184	158	116	146	116	104	49	35	85,87	79,45	15	W	alpi /+x/

28/4 táblázat

Sorszám	Testmagasság /1/	Fejhossz /1/	Fejszélesség /3/	Homlokzélesség /4/	Járomivszélesség /6/	Morfológiai arcmagasság /18/	Állkapocsszöglet-szélesség /8/	Orrmagasság /21/	Orrszélesség /13/	Fejjelző /3:1/	Arcjelző /18:6/	Szemszin /Martin-Schulz/	Hajszin /Fischer-Saller/	Tipus
73	166,2	173	154	111	144	113	115	50	32	86,52	78,47	13	X	turanoid/+x/
74	164,7	195	170	117	157	120	110	50	40	87,18	76,43	13	X	turanoid+x
75	155,3	170	153	116	148	109	114	45	34	90,00	73,65	5	T	tur /k.balt/
76	165,8	177	157	109	141	105	111	49	29	88,70	74,47	14	X	tur + din
77	174,4	185	163	117	153	121	113	57	39	88,11	79,08	6	W	tur + din
78	168,0	181	154	111	141	113	108	52	30	85,08	80,14	16	X	tur + din
79	157,2	182	167	115	148	97	102	43	34	91,76	65,54	14	Y2	tur + lapp
80	175,7	179	172	112	152	122	117	55	35	96,09	80,26	1b	S	pam+k.balt.
81	164,3	180	153	111	142	107	105	50	33	85,00	75,35	1b	Q	pam+k.balt.
82	169,0	186	163	117	138	125	109	55	35	87,63	90,58	12	X	pamiri/+x/
83	162,8	181	154	110	141	129	109	58	32	85,08	91,49	13	U	pam + din
84	180,9	199	156	111	148	123	116	57	37	78,39	83,11	8	Y2	or.+ tur
85	165,4	183	161	110	147	122	109	57	31	87,98	82,99	7	X	din + tur
86	174,7	184	163	117	150	123	103	60	35	88,59	82,00	13	V	din /+tur/
87	162,0	176	157	104	138	115	103	54	29	89,20	83,33	15	Y	din /+tur/
88	176,0	189	160	113	148	123	115	62	35	84,66	83,11	2b	R	din + arm
89	173,4	184	165	109	146	111	117	55	33	89,67	76,03	2a	W	din +k.balt.
90	175,9	193	159	113	143	134	120	59	40	82,38	93,71	2a	T	din + crom
91	165,8	177	166	111	147	110	112	47	35	93,79	74,83	3	U	k.balt + tur
92	164,7	179	160	113	145	117	110	49	34	89,39	80,69	1c	O	k.balt + din
93	170,8	192	162	111	153	124	123	53	36	84,38	81,05	1b	V	k.balt + x
94	159,1	178	151	110	137	103	108	43	35	84,83	75,18	3	V	alpi+k.balt
95	159,8	187	154	121	150	110	117	45	37	82,35	73,33	11	V	lapp +k.balt
96	149,9	173	154	112	142	90	107	41	31	89,02	63,38	5	T	lapp +k.balt

Y/2 jelzéssel a Martin-Schulz táblában hiányzó koromfekete hajszinárnyalat szerepel

29. táblázat

Fényképtáblákon szereplő egyének
származási helye, családneve és anyjának
családneve

Sor- szám	Származás helye	Családnév ⁺	Anyai családnev	Megjegyzés
1	Pétervására	Császár	Zám	
2	Egerbocs	Barta	Balogh	
3	Felsőtárkány	Bajzát	Bajzát	
4	Mikófalva	Göboly	Kovács	
5	Pétervására	Bojtos	Simon	
6	Szilvásvárad	Czakó	Varró	
7	Domoszló	Dudás	Ponyiczki	
8	Mikófalva	Kelemen	Kovács	
9	Nagyréde	Bencsik	Balog	
10	Domoszló	Köles	Sztankó	
11	Nagyréde	Lami	Sebők	
12	Boldog	Katona	László	
13	Szilvásvárad	Papp	Bak	
14	Domoszló	Bánszki	Klenóczki	
15	Bodony	Kovács	Farkas	
16	Váraszó	Vincze	Pál	Pétervásárán vizsg.
17	Pétervására	Juhász	Simon	
18	Felsőtárkány	Bóta	Bajzáth	
19	Egerbocs	Balogh	Barta	
20	Pétervására	Szántó	Szántó	
21	Tarnalelesz	Kovács	Kovács	Pétervásárán vizsg.
22	Pétervására	Sály	Penyaskó	
23	Egerbocs	Göboly	Meleg	
24	Szilvásvárad	Bak	Varró	

29/2 táblázat

Sor- szám	Származás helye	Családnév ⁺	Anyai családnév	Megjegyzés
25	Domoszló	Szölősi	Paulenka	
26	Egerbocs	Göbölly	Meleg	
27	Pétervására	Kovács	Bocsi	
28	Szilvásvár	Boros	Dallos	
29	Domoszló	Sidló	Pajkó	
30	Bodony	Kovács	Kiss	
31	Nagyréde	Felföldi	Molnár	
32	Domoszló	Zimány	Szakács	
33	Pétervására	Simon	Bátka	
34	Pétervására	Szántó	Varga	
35	Szilvásvár	Papp	Bak	
36	Egerbocs	Barta	Göbölly	
37	Nagyréde	Tóth	Balogh	apja atkári
38	Domoszló	Polonkai	Borócki	
39	Domoszló	Köles	Sztruhár	
40	Domoszló	Bánszki	Pál	
41	Domoszló	Handrik	Haveront	anyja kis- nánai
42	Bodony	Fejes	Béres	
43	Boldog	Futó	Petrovics	
44	Szilvásvár	Varró	László	
45	Felsőtárkány	Erdélyi	Bajzát	
46	Egerbocs	Török	Baranyi	
47	Domoszló	Fehér	Horváth	
48	Felsőtárkány	Kakuk	Kakuk	

29/3 táblázat

Sor- szám	Származás helye	Családnév ⁺	Anyai családnév	Megjegyzés
49	Bükkszék	István	Zagyva	
50	Pétervására	Simon	Bocsi	
51	Domoszló	Horváth	Zimány	
52	Szilvásvárad	Kaknics	Bárdos	apja dédesi
53	Bükkszék	Szabó	Koska	
54	Domoszló	Fehér	Gyurkó	
55	Boldog	Józsa	Csordás	
56	Pétervására	Földi	Simon	
57	Domoszló	Harján	Szakács	
58	Boldog	Rácz	Nagy	
59	Nagyréde	Tilicki	Majoros	
60	Pétervására	Bocsi	Gál	
61	Szilvásvárad	Varró	Berecz	
62	Pétervására	Tóth	András	
63	Boldog	Petrovics	László	
64	Szilvásvárad	Bóta	Pálkutas	anyja mályin-
65	Nagyréde	Korsós	Bukovits	kai
66	Nagyréde	Tóth	Bálint	
67	Boldog	Budai	Bugyi	
68	Szilvásvárad	Okolicsányi	Bobek	
69	Pétervására	Sály	Pál	
70	Egerbocs	Göbölly	Göbölly R.	
71	Boldog	Szücs	Zólyomi	
72	Nagyréde	Sánta	Koczka	

29/4 táblázat

Sor- szám	Származás helye	Családnév ⁺	Anyai családnév	Megjegyzés
73	Domoszló	Horváth	Horváth	
74	Pétervására	Bátka	Szántó	
75	Pétervására	Zagyva	Eged	apja siroki
76	Szilvásvárad	Kovács	Kuna	
77	Felsőtárkány	Bóta M.	Csányi	
78	Bodony	Germán	Jakab	
79	Nagyvisnyó	Fónagy	Fónagy	Szilvásvára- don vizsg.
80	Boldog	Futó	Püspöki	
81	Pétervására	Bocsi	Bocsi	
82	Felsőtárkány	Juhász	Bakondi	
83	Domoszló	Hegedüs	Fehér	
84	Szilvásvárad	Anga	Varró	
85	Nagyréde	Balázs	Majoros	
86	Boldog	Lukács	Vitai	
87	Bodony	Germán	Jakab	
88	Felsőtárkány	Bakondi	Farkas	
89	Boldog	Futó	Püspöki	
90	Erdőkövesd	Köböl	Nagy	Pétervásárán vizsg.
91	Boldog	Laczkó	Szücs	
92	Pétervására	Sály	Gál	anyja terpesi
93	Egerbocs	Berecz	Balogh	
94	Pétervására	Szabó	Ivány	anyja ivádi
95	Pétervására	Bátka	Forgó	
96	Felsőtárkány	Bakondi	Erdélyi	

⁺ Asszonyoknál a leánykori nevet adtuk meg.

30. táblázat

Török, finnugor, szláv és egyéb népekkel kapcsolatba hozható
jellegegyüttesek %-ban

	1	2a	2b	2c	2abc	3a	3b	3c	3abc	4	5	x
<u>palóc centrum</u>												
Mátraderecske	50,3	0,0	1,2	1,2	2,4	0,0	0,0	0,6	0,6	0,6	12,7	33,3
Pétervására	58,8	0,0	2,3	2,9	5,2	0,4	1,4	3,5	5,2	2,2	4,6	23,9
<u>déli palócok</u>												
Gyöngyöspata	39,1	0,0	1,0	3,3	4,3	0,3	1,0	3,0	4,3	3,0	11,3	38,0
Mátraszőlős	35,2	0,5	4,3	5,6	10,4	0,5	0,5	4,6	5,6	1,1	5,8	41,7
<u>szlovákokkal</u>												
<u>er.kev.pal.</u>												
Domoszló	36,2	0,0	2,5	5,0	7,5	1,0	0,5	4,0	5,5	2,0	7,9	41,1
Vanyarc	37,5	0,0	3,2	9,0	12,2	0,0	0,8	5,0	5,8	3,1	7,0	34,4
<u>tulnyomóan</u>												
<u>szlov.szárm.</u>												
Vácegres	32,5	0,0	1,6	8,0	9,6	2,4	0,0	8,0	10,4	0,8	9,5	37,3
Lucfalva	21,6	0,0	2,3	5,1	7,4	2,3	1,1	7,4	10,8	1,1	11,4	47,7

- 1 török népekkel kapcsolatba hozható turanid, pamiri és elő-ázsiai /ar-menid/ típusok együttes előfordulása
- 2a urali, 2b lapponoid, 2c a keletbalti típusnak erősen lapponoid jellegű változata, mongoloiddal, turaniddal, pamirival, elő-ázsiaival kevert formája, valamint a klasszikus keletbalti, keletbalti + egyéb és keletbalti + x fele része
- 2abc feltételezhető finnugor jellegegyüttesek együtt
- 3a északi /nordikus/, 3b cromagnoid, 3c keletbalti típusnak erősen cromagnoid jellegű változata, az északival kevert alak, valamint a klasszikus keletbalti, a keletbalti + egyéb és keletbalti + x fele része
- 3abc feltételezhető szláv jellegegyüttesek együtt
- 4 egyéb keleti eredetű jellegegyüttesek /mongoloidok, orientáloiddok/
- 5 egyéb európai típusok /dinári, mediterrán, atl.mediterrán, alpi/ együtt
- x erősen kevert meghatározatlanok
- + Lucfalván a német nevek előfordulása is említésre méltó, így itt az északi és a cromagnoid típus részben német beolvadással is kapcsolatba hozható.

Gy. Henkey - S. Kalmár

Die ethnisch-anthropologische Untersuchung der
Palotzen im Komitat Heves

Zwischen 1972 und 1978 hat einer der Verfasser im Komitat Heves 2218 Personen von Palotz-Abstammung im Lebensalter von 24-60 Jahren untersucht. Die Parameter der Maße und der Indizes sind in den Tab. 1-13. vorgeführt. Eine eigene Summierung ist unter der Bezeichnung "Palotz-Zentrum", "sonstige Palotzen" und "Palotzen insgesamt" zu finden. Die Palotzen sind bei beiden Geschlechtern im Durchschnitt übermittelgroß, bei Männern nähern sich die diesbezüglichen Werte der Grenze des großen Körperwuchses, charakteristisch ist die Brachy-Hyperbrachyzephalie und die Euryprosopie. Im Palotz-Zentrum ist die Gestalt höher, charakteristisch ist die Hyperbrachyzephalie und die Euryprosopie von größerem Maße. - Es dominieren die folgenden morphologischen Merkmale: vorstehendes Jochbein /t 16/, mittelbreite Nasenbasis /t 17/, mittelhohes Kinn /t 18/, mittelmäßig entwickelte Gonionpartie /t 19/, steile Stirn /t 20/, gerades Nasenprofil /t 21/, mittelmäßig hervorspringender Nasenrücken /t 22/ und leicht konvexes Hinterhaupt /t 23/. Hinsichtlich der Augenfarbe ist bei Männern die braune, helle, gemischte, bei Frauen die braune, gemischte, helle Farbe die Reihenfolge /t 24/. Die Haarfarbe ist bei Männern in 98,1 %, bei Frauen in 97,7 % braun und schwarz /t 25/. Im Zentrum kommt in höherem Prozentsatz das vorstehende Jochbein, bei den Frauen seltener die konkave und häufiger die konvexe Nase sowie bei beiden Geschlechtern die Zahl der Helläugigen in geringerer Zahl vor. Die Werte der Sigma-Ration enthält Tab. 26, die taxonomische Verteilung Tab. 27. In Tab. 28 wurde mit der Bezeichnung Y2 die in der Fischer-Sallerschen Tafel nicht vorhandene rauchschwarze Haarfarbe aufgenommen. Am häufigsten kommt der turanide, pamirische, ostbaltische und dinarische Typ vor. Zwischen den Turaniden ist am häufigsten die "Alföld" /tiefländische/ Variante anzutreffen /Abb. 9-14/. Beträchtlich ist auch das Vorkommen der Variante mit stark Andronowo-Charakter /Abb. 4-8/, dem turaniden Mittel-

typ fällt schon eine geringere Bedeutung zu /Abb. 2-3/, am seltensten kommt die Variante mit stark mongoloidem Charakter vor /Abb.1/. Häufig ist die turano-pamirische Form /Abb.22-27/. Der charakteristische pamirische Typ läßt sich in relativ geringer Zahl wahrnehmen /Abb.37-42/, häufiger kommt die pamiro-turanide Form vor /Abb.28-36/. Von den in den ostbaltischen Typ gereihten Formen ist die häufigste die klassische Variante /Abb.49-53/, deren Häufigkeit die Form von stark lapponoidem Charakter nahe steht /Abb.55-56/, erwähnenswert ist noch die Form von stark cromagnoidem Charakter /Abb.58/, die Vermischung mit dem mongoloiden Charakter kann seltener wahrzunehmen werden /Abb.57/, die ostbaltisch+nordische Vermischung erreicht nicht einmal 0,1 %. Das Vorkommen des klassisch-dinarischen Typs ist nicht bedeutend /Abb.46/, häufiger können die dinaroiden Formen mit breiterem und weniger hohem Gesicht beobachtet werden /Abb.47-48/. Bei einigen Palotz-Populationen kommen Familiennamen slowakischen Ursprunges in beträchtlicher Zahl vor, weshalb es als Kontrolle auch zur Untersuchung der in der Umgebung der Palotzen lebenden zwei slowakischen Populationen gekommen ist. Die untersuchten Slowaken stehen von anthropologischem Gesichtspunkte den Palotzen verhältnismäßig nahe, auch zwischen ihnen ist ziemlich bedeutend das Vorkommen der für die türkischen Völker charakteristischen Typen, in etwas größerem Prozentsatz kommen zwischen ihnen die eher für die Fenno-Ugrier, als für die Slawen charakteristischen Formen des ostbaltischen Typs vor, die Häufigkeit des nordischen und cromagnoiden Typs ist zwischen ihnen unbedeutend. Nach alldem scheint es auf der Hand zu liegen, daß die nach der Vertreibung der Osmantürken mit slowakischen Ansiedlern verheirateten Palotz-Populationen sich kaum von dem Palotz-Zentrum unterscheiden, wo keine slowakischen Familiennamen vorkommen. Tab. 30 enthält im Zusammenhang mit zwei Populationen des Palotz-Zentrums, zwei südlichen Palotz-, zwei mit Slowaken stark vermischten Palotz- und zwei slowakischen Populationen die mit den türkischen Völkern /1.senkrechte Kolumne/, den Fenno-Ugriern /2abc senkrechte Kolumne/ und den Slawen /3abc senkrechte Kolumne/ in Verbindung bringbaren Merkmalkomplexe. Mit "x" bezeichnet, geben wir den Prozentsatz

der stark vermischten Individuen an. Aufgrund dieser Tabelle kann auch festgestellt werden, daß die Palotzen von anthropologischem Gesichtspunkt aus die türkische Schicht des Ungartums, vor allem im Zentrum, wo die Urbevölkerung während der osmantürkischen Besetzung in größtem Prozentsatz erhalten geblieben ist, ziemlich gut bewahrt haben.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Этнико-антропологическое исследование полоцев
области Хевеш

Резюме

В период между 1972 и 1978 гг. один из авторов исследовал 2218 лиц палочного происхождения, возрастом 24-60 лет. Параметры размеров и индексы приведены в таблицах № I-13. Отдельно обобщены данные под названиями "центр полоцев", "прочие полоцы" и "всего полоцев". Для полоцев обоих полов характерен, как правило, средний рост или выше среднего, причем рост мужчин приближается к пределу высокого роста, характерна брахи-гипербрахицефалия и еврипрозопия. В центре палочев рост у исследованных лиц выше, характерна гипербрахицефалия и наблюдалась у них большая степень еврипрозопии. Господствующими являются следующие морфологические признаки: выступающая скуловая кость /t 16/, средняя носовая база /t 17/, челюсть средней высоты /t 18/, среднеразвитая область гониона / t 19 /, крутой лоб /t 20 /, прямой носовой профиль / t 21 /, выдающаяся в средней степени спинка носа/t 22/, слабо выпуклый затылок /t 23 /. Окраска радужины у мужчин карая, светлая /t 24/. Окраска волос у 98,1 % мужчин и у 97,7 % женщин коричневая и черная / t 25/. В центре полоцев в большом числе наблюдались лица с выдающейся скуловой костью, у женщин здесь реже наблюдался вогнутый и чаще наблюдался выпуклый нос, у обоих полов в меньшем числе обнаружены лица со светлыми глазами. Данные сигма радио приведены в табл. № 26, таксономического разделения - в табл. № 27. В таблице № 28 цвет волос воронова крыла, обозначаемый 2, не включенный в табл. по Фишеру - Шаллеру. Наиболее частными типами являются тураноидный, памирский, восточнобалтийский и динарский. Среди лиц тураноидского типа чаще всего наблюдалась разновидность "Альфельди"/Большой Венгерской изменности - рис. 9-14/. В значительном числе обнаружена и раз-

новидность с сильным андроновским характером /рис. 4-8/, средний тураноидный тип представлен менее значительно /рис. 2-3/, и, наконец, наиболее редкой оказалась разновидность с сильным монголоидным характером /рис. I/. Частным является турано-памирская форма /рис. 22-27/. Характерный памирский тип обнаруживается в сравнительно небольшом числе /рис. 37-42/, более частой является памиро-тураноидная форма /рис. 28-36/. Из лий, отнесенных к восточнобалтийскому типу, чаще всего обнаружена классический вариант /рис. 49-53/, но к частоте этого варианта приближается частота формы с сильно лаппоноидным характером /рис. 55-56/. Заслуживает внимания еще форма с сильным кроманьоноидным типом /рис. 58/. Смешение с монголоидным типом наблюдается реже /рис. 57/, а смешение восточнобалтийского с северным типом не достигает и 0,1 %. Классический динарский тип был обнаружен лишь в незначительном количестве /рис. 46/, чаще этого обнаружены динароидные формы с более широким и менее высоким лицом /рис. 47-48/. У некоторых полоцких групп в значительном числе обнаружены фамилии словацкого происхождения, поэтому для контроля авторы провели исследование в двух словацких популяциях, живущих в палочном окружении. Исследованные словаки антропологически сравнительно близки к палочам, среди них также значительна частота типов, характерных для тюркских народов; среди словаков помимо этого обнаружено немного больше вариантов восточнобалтийского типа, более характерных для угрофиннов, чем для славян, что же касается частоты среди них северного и кроманьонидского типов, то она и здесь незначительна.

Следовательно, авторам казалось естественным, что палочские популяции, вступавшие в брак со словацкими поселенцами в период после изгнания турок из Венгрии, почти совсем не отличаются от популяций в центре палочев, где нет словацких фамилий. По отношению к двум популяциям из центра палочев, двум южным полоцким популяциям, двум палачским популяциям, сильно смешанными со словаками и,

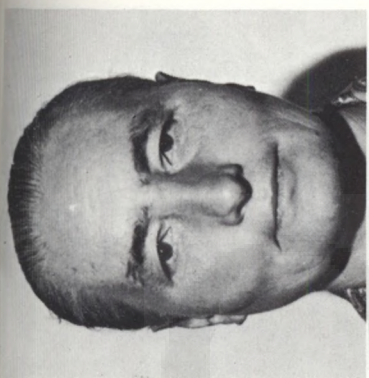
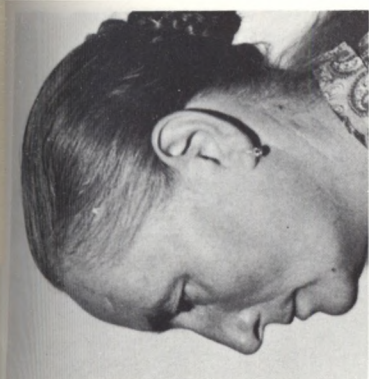
наконец, к двум словацким популяциям в табл. № 30 приведены характерные признаки, которые могут быть связаны с тюркскими народами /см. вертикальную графу I/, с угрофиннами /вертикальные графы 2^{abc} /и со славянами /вертикальные графы 3^{abc} /. Буквой "X" обозначен процент сильно смешанных вариантов, не поддающихся точному определению.

Данные этой таблицы также свидетельствуют о том, что с антропологической точки зрения среди полоцев не в малой степени сохранены признаки тюркского слоя венгров, прежде всего в центре полоцев, на территории которого коренное население в наибольшем числе продолжало жить и во времена турецкого господства.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1

4

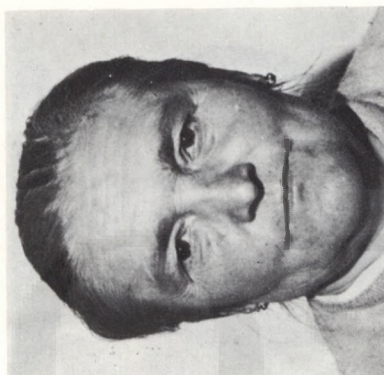
2

5

3

6

7

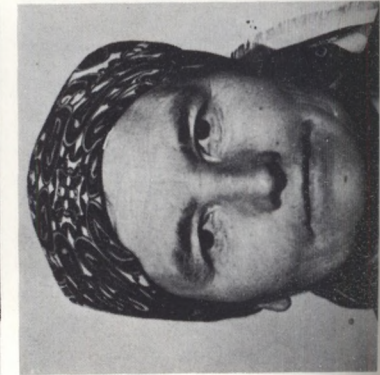
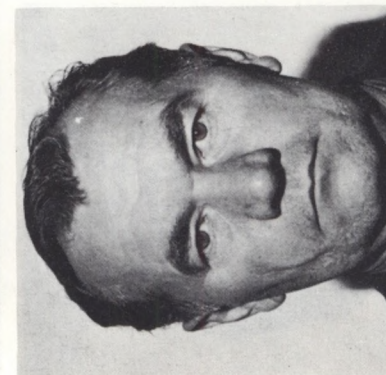
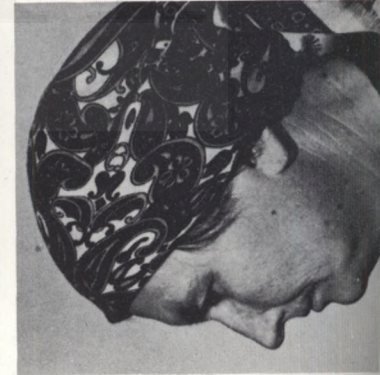
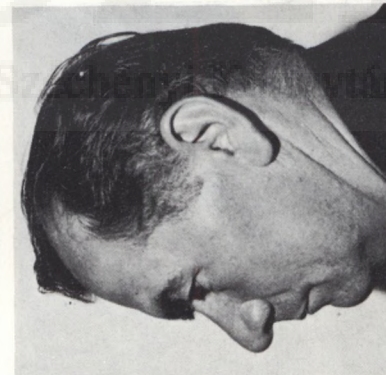
10

8

11

9

12

13

16

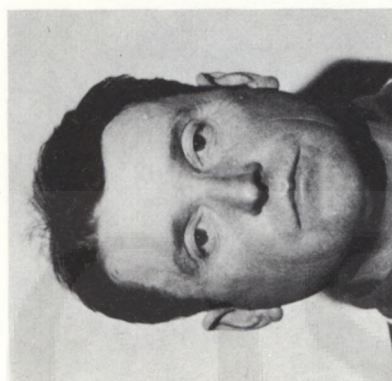
14

17

15

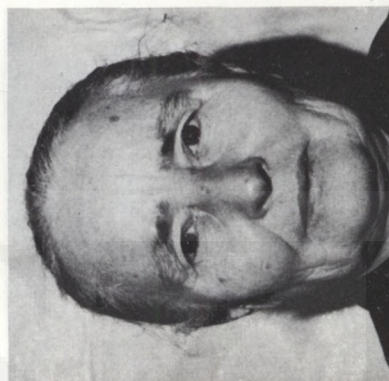
18

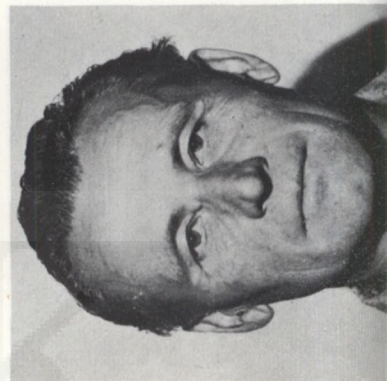
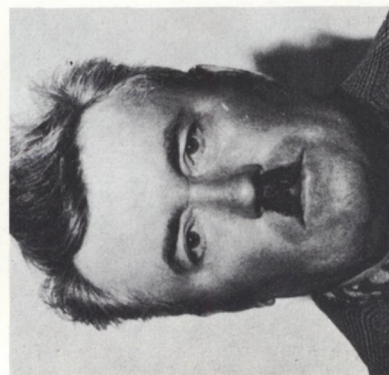
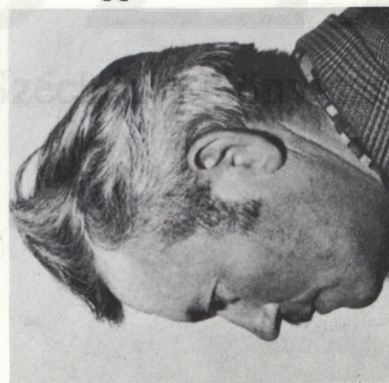
19

22

20

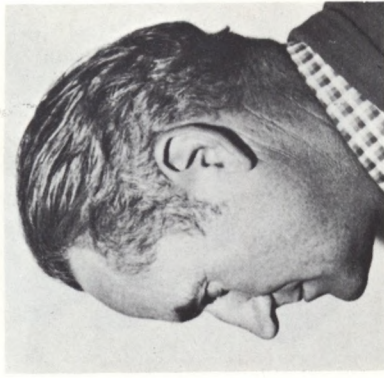
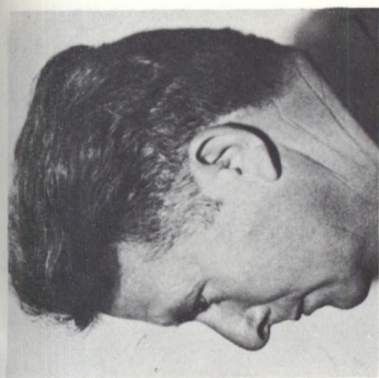
23

21

24

25

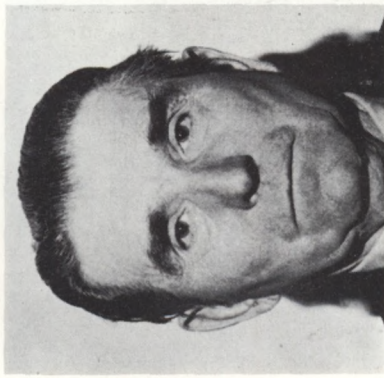
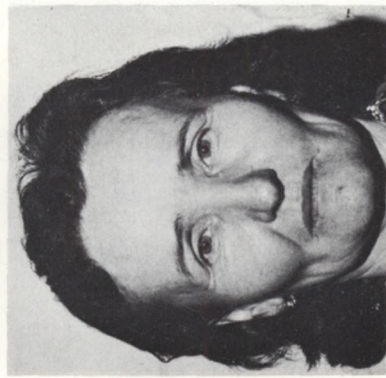
28

26

29

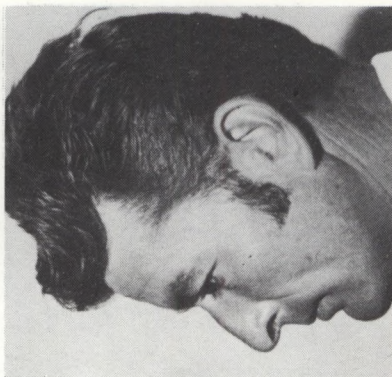
27

30

31

32

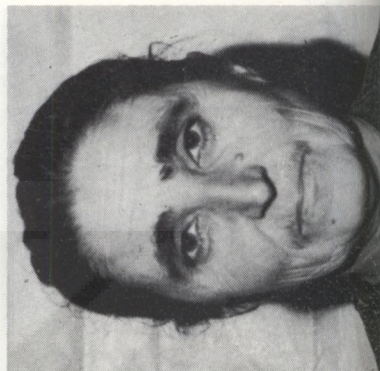
33

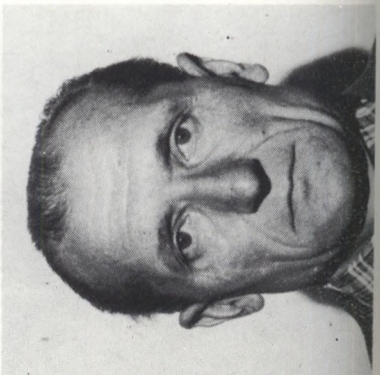
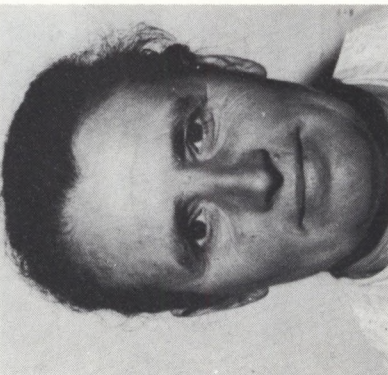
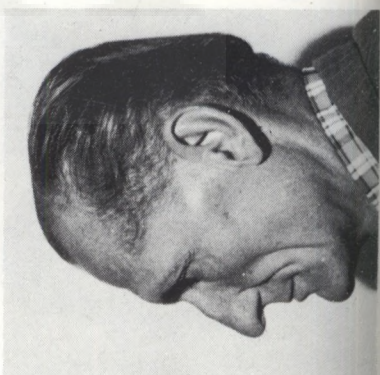
34

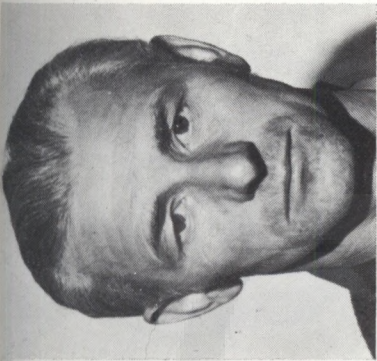
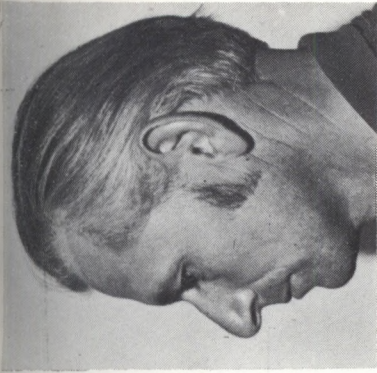

35

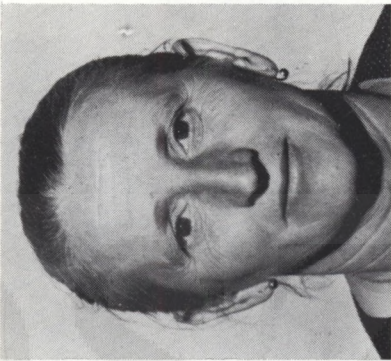
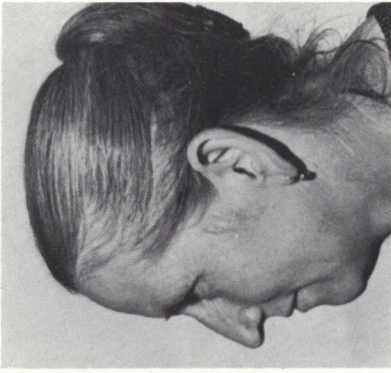
36

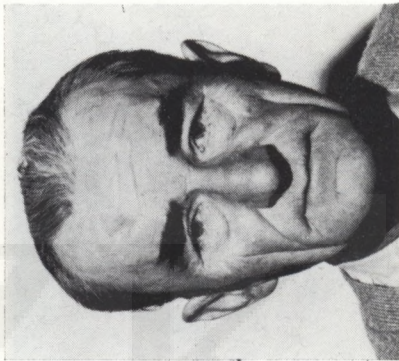
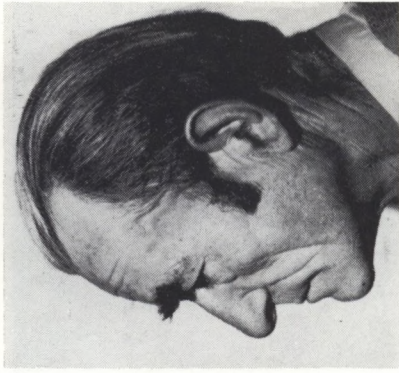
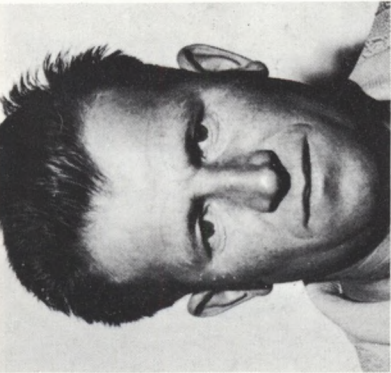
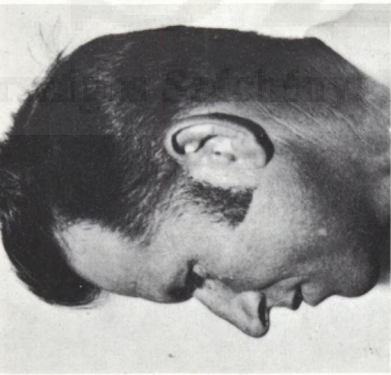
37

40

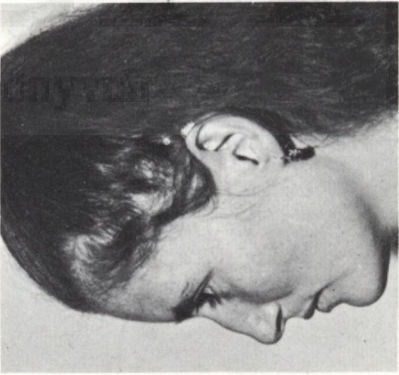
38

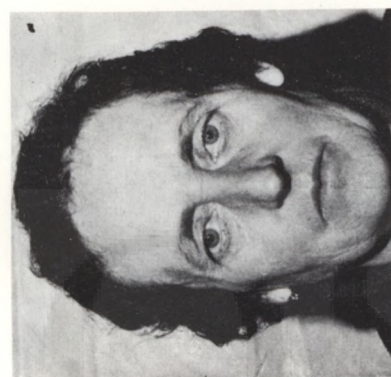
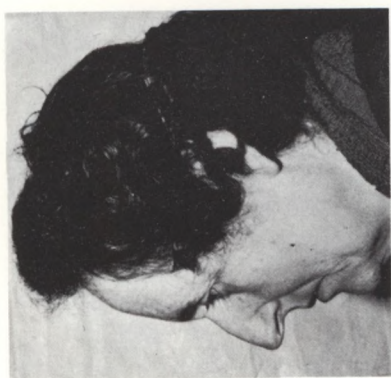
41

39

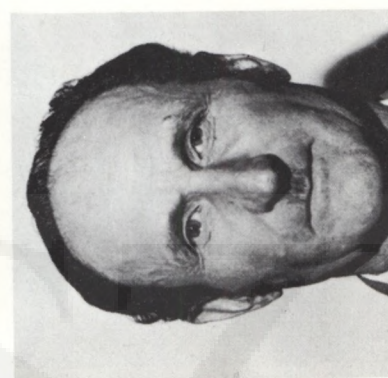
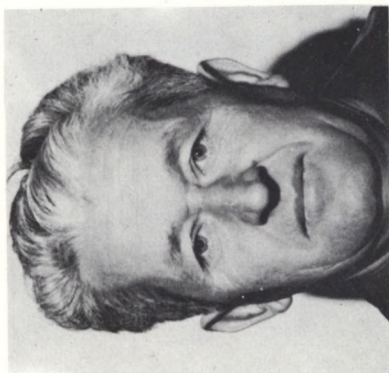
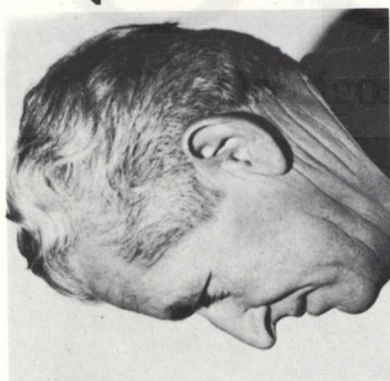
42

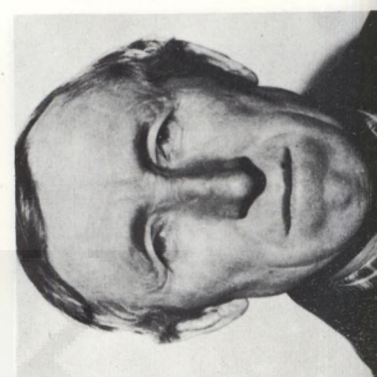
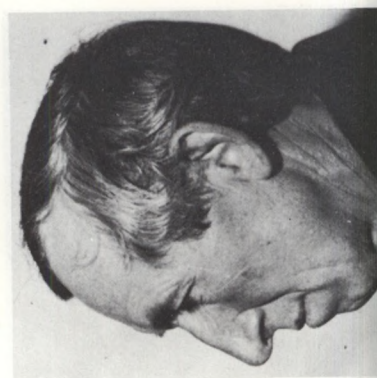
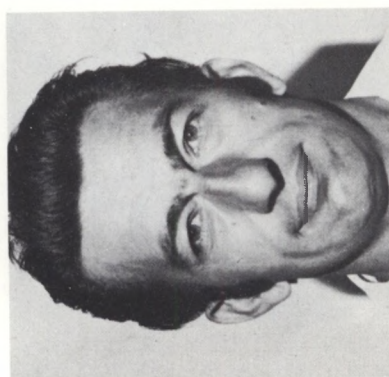
43

46

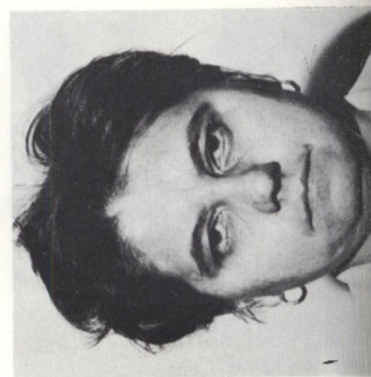
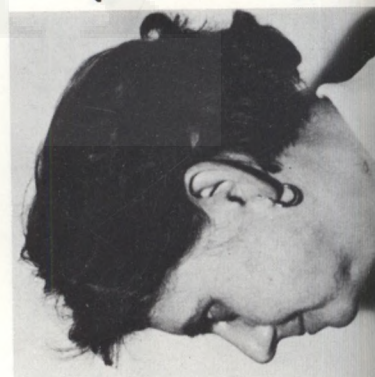
44

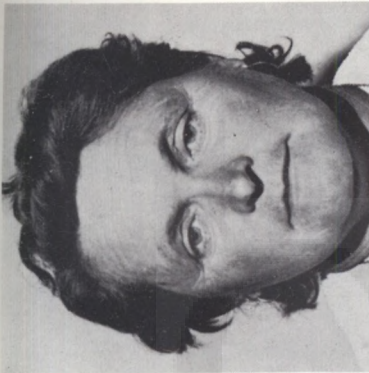
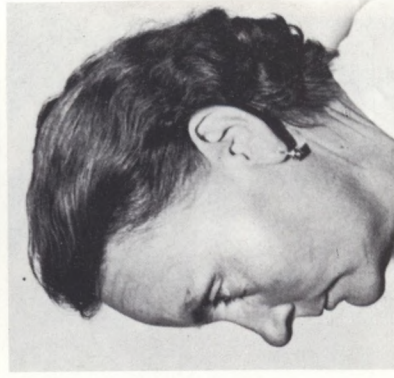
47

45

48

49

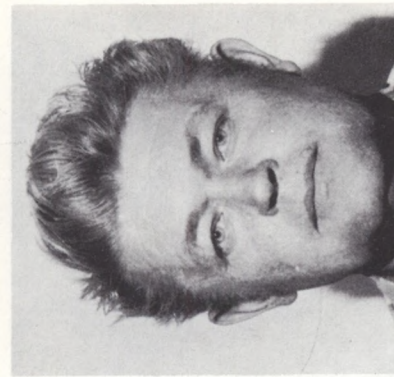
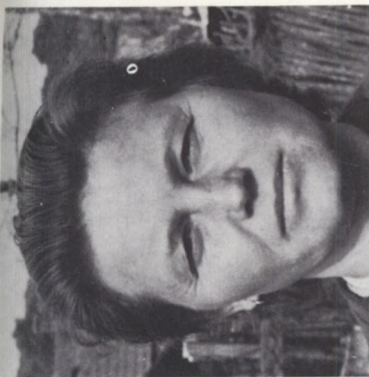
52

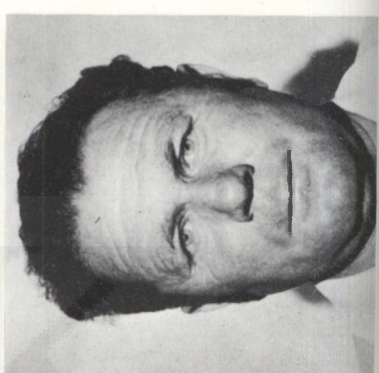
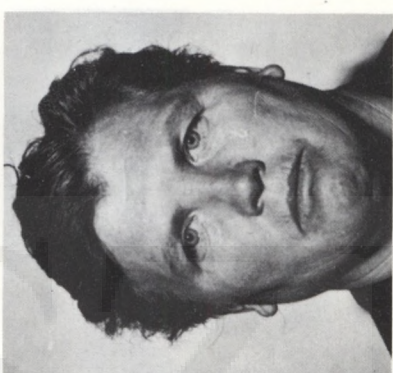
50

53

51

54

55

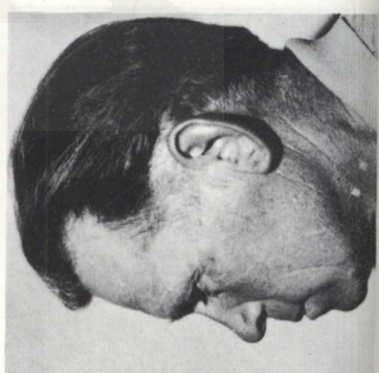
58

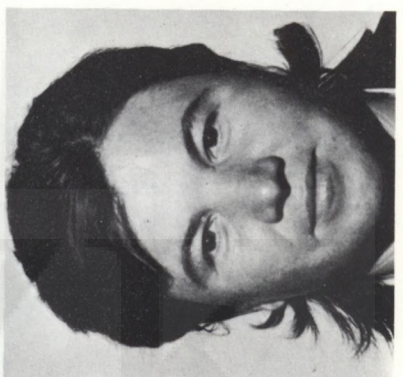
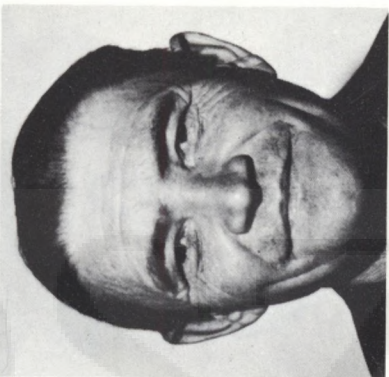
56

59

57

60

61

64

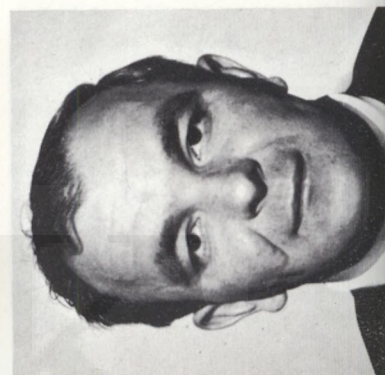
62

65

63

66

67

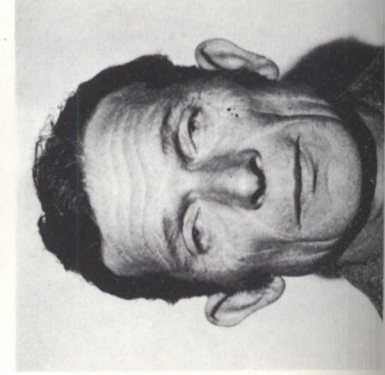
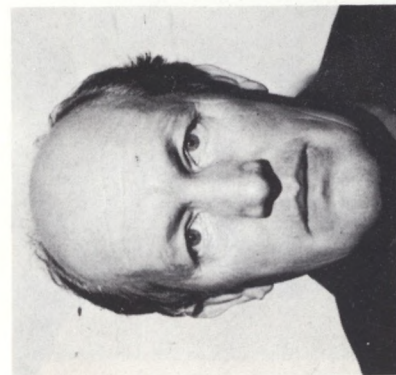
70

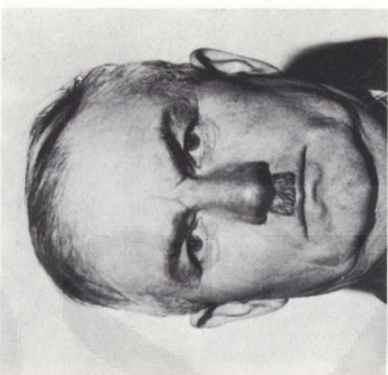
68

71

69

72

73

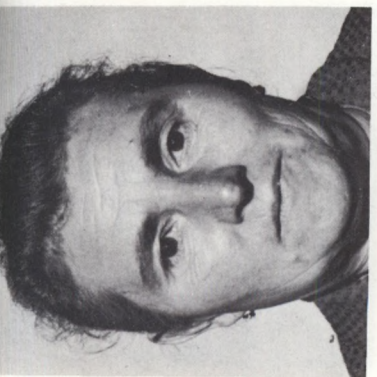
76

74

77

75

78

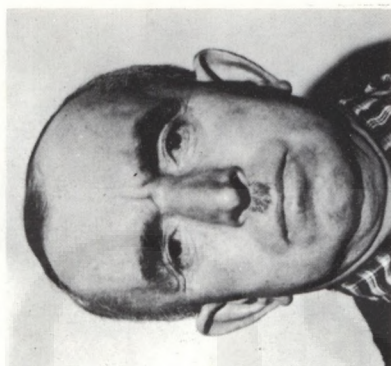
79

80

81

82

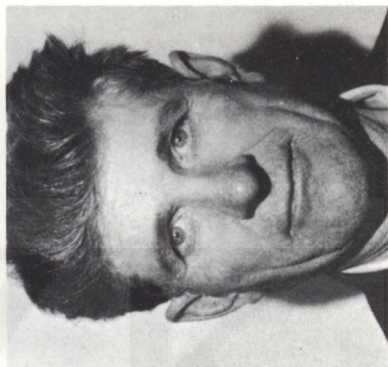
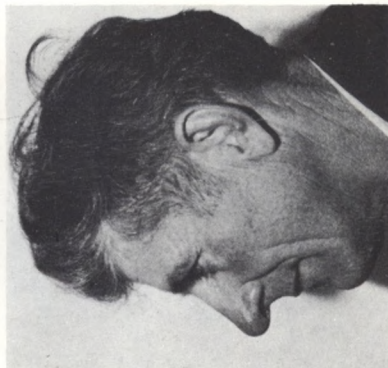

83

84

85

88

86

89

87

90

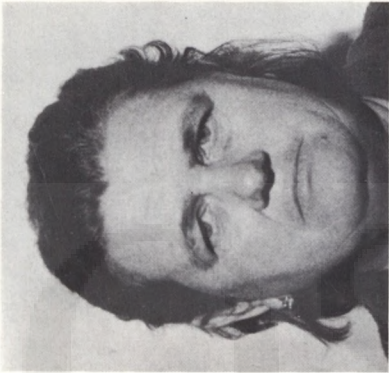
91

92

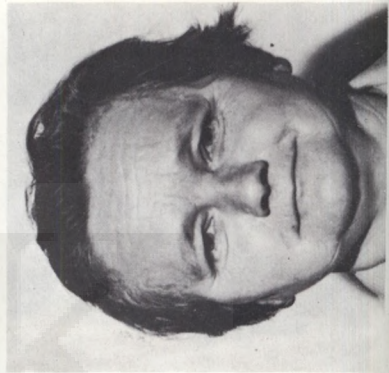
93

94

95

96

